

H3
8. 193

VADON

természet • kaland • tudomány

2002/5. szám 396 Ft
Előfizetőknek: 330 Ft

PUSZTÍTÓ ÉVTIZEDEK

Kép a keretben
Felébredt a világ!

Lándzsával az atomkorba

2002.5

9 771586 104300 Z

Pérelé Zsuzsa: Szegény angyal – gobelin, egyedi technika, 1997 (Szelényi Károly felvétele)

Keresztutak tövében áll a világunk – merre tart majd világítja? És mi, akik vándorként ez utat járjuk, tudjuk-e, merre haladjunk? Világítanak-e az útjelzőtábláink, amelyek belőlünk, a választásainkból, szép gondolatainkból nyerek fényüket, hogy a mögöttünk haladóknak is mutatni tudják majd az utat, amely még járható, bár egyre szűkebb az ösvény? Az egyik út nehezen mérhető dolgokból van rakva: fákból, érzelmekből, kötődésekből, tájából szótték életre. Nehezen mérhető, pedig súlya, vastagsága, mélysége van. A másik beváltható csillogó talérokra, fémkorongokra, amelyek hamisan ragyognak – pedig egykor a Nap kerek fényarcáról másolták őket. Egykoron. De azóta sok minden megváltozott...

Lándzsával az atomkorba

2.

Száz év nagy idő egy ember, egy család, egy nemzet életében – de igen rövid egy sziget szempontjából, főképp, ha a rajta élő népeknek évezredek kulturális szakadékokat kell áthidalniuk ennyi idő alatt.

Új-Guinea az elmúlt évszázad során különböző hatalmak játékszereként hanyódott a történelem viharában, majd egyszerre – legalábbis részben – önállóvá vált, kiemelve a kőkorszakból, behajlítva a huszadik század óceánjába.

Bíró Lajos után száz évvel egy másik magyar utazó, természettudós és néprajzkutató, Dr. Hangay György tárja elének az egykori emberevők mai világát.

IDŐKERÉK

Néhány napja még valami ilyesmivel szerettem volna kezdeni mondandómat: „aligha akad hazánkban olyan ember, aki ne hallott volna Kittenberger Kálmánról, Széchenyi Zsigmondról vagy éppen Molnár Gáborról”. De aztán – ki tudja miért? – gyanút fogtam, s mielőtt e mondatot papírra vettem volna, gyors körkérdezt intéztem néhány ismerőshöz és ismeretlenhez. Az eredmény leslajtó volt: szinte senki sem tudta, különösen a fiatalabb korosztályból, hogy kikről is beszélék! (Hozzáteszem: a szappanoperák és a való(tlan)ságshow-k szereplőit szinte mindenki fel tudta sorolni...)

Így aztán a teljesen kész lapszámot újra kellett gondolni: szükségessé vált beleilleszteni egy kis áttekintést azokról, akikről úgy hittem, mindenki ismeri őket, hiszen útjairól száz-
ezres példányszámú könyvek születtek, s gyűjtéseik megcsodálhatók a múzeumokban.

„Akiket követtünk” – ez lett a cikk címe. S hogy hová követtük őket? Nos, 70-100 évvel azután, hogy ők ott jártak, ellátogattunk Afrikába, Indiába, Dél-Amerikába és Új-Guineába. Megnéztük, mi történt azóta, hogy ők a dzsungelben és szavannán gyűjtöttek, vészterhes körülmények között, jobbára a köz javára. Amikor tematikánk tervét másokkal is megosztottam, akadtak jó néhányan, akik a fejüket csóválták. „Hiszen vadászok voltak!” – morgolódtak. Igen, azok is voltak. De Kittenberger Kálmán állatfajok tömegét fedezte fel, ő hozta Pestre az 1912-re felújított Állatkertnek az afrikai állatok nagy részét. Széchenyi Zsigmond pedig legalább annyira író is volt, mint vadász. A vadászat és a természetvédelem bonyolult és nem igazán kiegyensúlyozott viszonyára egy későbbi lapszámunkban még visszatérünk!

Tehát tisztelt Olvasónk, forgassuk meg az idő kerekét, és utazzunk! A kép, melyet lapunk e száma felvázol nem túl rózsás – de igaz. A legnagyobb baj azonban az, hogy nem tudjuk, milyen messze van még az alagút vége. A fényt még nem látni, de bízom benne: csak azért, mert éppen kanyarban állunk...

8. Széchenyi nyomában

India még ma is a régi – legalábbis az emberek élete igen hasonló ahhoz, amit Széchenyi Zsigmond útinaplójában olvashatunk. Az utcán szent tehének legelik a hulladékot, a vonatokat ellepik a koldusok és a zsebtolvajok, és a Taj Mahal csudás kupoláján éppen úgy csillog a fény, mint amikor építői utójára látták. De az Indiára oly jellemző keselyűhad látványa már a múlté, s Nahar, a tigris sem leselkedik már minden bokorban; ma védett ritkaság a rettegett fejedelmi vad.

Felébredt a világ

26.

A Földünk sorsáért aggódó emberek az idén Johannesburgra vetették vigyázó szemüket: a dél-afrikai városban került megrendezésre az ENSZ Világ Csúcserkeztet a Fenntartható Fejlődésről.

A magyar küldöttség tagja volt Kiszél Vilmos, aki a nagy jelentőségű találkozó előzményeit, tapasztalatait, eredményeit és nyitva maradt kérdéseit Kiszél Vilmos összegzi lapunkban. A Göncöl Alapítvány elnökének arra is alkalma nyílt, hogy látogatást tegyen Kittenberger Kálmán és Széchenyi Zsigmond Afrikájának egy „renaturált” foltjára.

LÁNDZSÁVAL AZ ATOMKORBA ÚJ-GUINEA BÍRÓ LAJOS UTÁN

A magyar természetkutató-munka valójában nem Bíró Lajossal kezdődött Új-Guineában. Elsőként az erdélyi Fenichel Sámuel vezetette oda a felfedezés, a természetbúvárok szelleme. 1891-től 1893-ig gyűjtött ott természettudományos és néprai anyagot, készítette feljegyzéseit. Munkájának kézzelfogható eredménye a hazaküldött 3000 etnográfiai tárgy, valamint 25000 zoológiai és botanikai példány volt. A fiatal, tehetséges kutató életével fizetett azért, hogy megismerkedhetett Új-Guineával. Sírja ott domborodik valahol, a stephansorti temető elfelejtett zugában, nem messze a mai Madang városától. Bíró az ő példáján fellelkesülve vállalta fel a megkezdett munka folytatását.

Három hatalom hálójában

Bíró Lajos új-guineai munkássága szinte páratlan volt, és maradt a mai napig is. Állattani kollekciója több mint 200000 példányt számlált, s mintegy 6000 néprajzi tárgyat gyűjtött.

Új-Guinea még ma is megfelel a hamisítatlan vadon fogalmának – főleg akkor, ha képzeletünket a magyar nyelvű irodalomban csak ritkán felbukkanó, javarészt réges-régen született, kalandos útleírások tüzelik. Bíró Lajos idején, a nagy utazó 1884-től 1901-ig terjedő új-guineai évei alatt tényleg vadon volt még az ország javarésze. Am azóta több mint egy évszázad telt el, s az idő nagy úr: még a vadont is kikezdi...

A természettudományos anyagból ezidáig több mint 2000, korábban nem ismert fajt írtak le és neveztek el a kutatók – s a gyűjtemény egy része még ma is feldolgozásra vár!

Nem csoda, hogy számunkra a XIX. század vége és a XX. század első évei a legérdekesebbek Új-Guinea történelméből, hiszen ez volt a természetkutatás hőskora ott, s ekkor volt a leglényegesebb a magyar hatás. Bíró és

Fenichel áldozatteljes munkája révén került a kor egyik legjelentősebb néprajzi és zoológiai Új-Guinea-gyűjteménye Magyarországra. A századforduló idején három gyarmatosító osztozott a szigeten: a nyugati fél a hollandoké, a délkeleti rész az angoloké, míg az északkeleti terület a németeké volt. Az új-guineai „német periódus”, mely mintegy 30 évig tartott, az első világháború kitörésekor véget ért. A véget az ausztrál hadsereg bevonulása jelentette. A háború végeztével az egész keleti fél és a

hozza tartozó szigetvilág ausztrál „gyámság” alá került, ami valójában nem volt más, mint gyarmatosítás, Nagy-Britannia hozzájárulásával. A nyugati rész továbbra is megmaradt holland gyarmatnak.

Békés emberevők és ártatlan áldozatok

Hogy tisztán lássuk a helyzetet, tudnunk kell, hogy Új-Guineában több száz etnikum élt és él, ugyanennyi nyelvel, kultúrával, szokásokkal. Ezek a csoportok gyakran hadilábon álltak egymással, vagy elszigeteltségben éltek, így nemzeti összefogás, mely egyöntetűen ellenezte volna a gyarmatosítók térhódítását, soha sem jöhetett létre. Az ausztrálok jó „gyámság” bizonyultak, mert amennyire lehetett, kordában tartották az egymással civódó törzseket, törvényes rendet teremtettek az országban, és sokkal tisztességesebben bántak az őslakosokkal, mint annak idején a

németek vagy az angolok. Nem csoda hát, hogy gyarmatosító és gyarmatosított békésen megért egymással. A holland részre inkább a nemtörődomség volt a jellemző: a jó hollandusokat leginkább csak a kereskedés, a pénz érdekelte. A belső területek bennszülötteivel nem törődtek: azok zavartalanul öldököltek és ehatték egymást továbbra is.

A második világháború újabb változásokat hozott. A német példát követve Japán is nagyratörő álmokat kergetett: szeretne volna bekebelezni az egész csendes-óceáni térséget, Ausztráliát is beleértve. A japán erők nemcsak hogy partra szálltak Új-Guineában, hanem jó részét el is foglalták. Hosszan tartó és heves harcok dúltak itt, melyeknek tragikus módon magyar áldozata is volt. Molnár Máriát, aki a Magyar Missziós Szövetség küldöt-

teként ápolónői minőségben – de gyakorlatilag inkább orvosi, tanítói, néprajzkutatói és amatőr geográfusi feladatot ellátva – dolgozott hosszú éveken át Manus, majd Pitilu szigetén, a japánok gyilkolták meg.

Cseberből vederbe

A háború Új-Guineában a japánok kiverésével végződött, s ezt követően a helyzet ismét konszolidálódott. Annak ellenére, hogy észlelhető, nemzeti függetlenségre törekvő mozgalomról szó sem volt, a nemzetközi vélemény és főként az ENSZ hatása következtében Ausztrália hozzáfogott, hogy felkészítse Új-Guineát az önállóságra. Több mint két évtized kellett ahhoz, hogy megvalósulhasson az akkor modernnek számító művelődési és közegészségügyi program, működő admi-

nisztrációs rendszer jöjjön létre, és kiépüljön egy olyan infrastruktúra, amely lehetővé tehetné az új állam megalakulását. A természettudományos feltárás is újabb lendületet kapott, s ezen a téren ismét akadt egy kimagasló magyar személyiség, aki nagyban öregbítette a magyarság hírnevét. A budapesti születésű Szent-Ivány József 1954-től 1966-ig dolgozott Új-Guineában mint zoológiai kutató. Bíró Lajos méltó, modern kori utódjának nevezik őt, aki több mint 100000 példányos magánygyűjteményével megalapította Wau-ban a Központi Rovartani Intézetet. Munkásságát nemcsak a magyarság, hanem Ausztrália is nagyra becsüli. Tudományos eredményei elismeréseként II. Erzsébet királynő 1985-ben Ausztrália-renddel tüntette ki.

1975-ben Új-Guinea ausztrál fennhatóság alatt álló területe Papua New Guinea (röviden PNG) néven függetlenné vált. Időközben a sziget nyugati részén is változott a világ. A hollandok – nem úgy, mint az ausztrálok – meg akarták tartani gyarmatukat. Az egyre növekvő népességű Indonézia azonban Sukarno elnöksége alatt szemet vetett a területre. A kétkulcsos államfő hol a Szovjetunióval, hol a nyugati nagyhatalmakkal kacérkodva végül elnyerte az ENSZ támogatását: Indonézia számára 1963-ban szabad lett az út Új-Guinea felé. Cseberből vederbe került az ország, mert ha a hollandok rossz gazdák voltak, akkor az indonézek százszor rosszabbnak bizonyultak. A kizsákmányolás, elnyomás és a legalapvetőbb emberi jogok meggyalázása meghozta hatását: 1970-ben létre jött egy

nemzeti ellenállási mozgalom, a Szabad Pápua Mozgalom, mely változó sikerekkel a mai napig küzd a függetlenségért.

Vadon helyett vadnyugat

Vadon-e még ma is Új-Guinea? Kétségtelen, hogy jó része még mindig az. Az eldugott völgyekben, a szinte áthatolhatatlan őserdők mélyén ma is kőkorszaki körülmények között élnek emberek, s háborítatlan élővilágot talál a nagy ritkán arra vetődő természetkutató. De Új-Guinea javarésze bizony már nem háborítatlan vadon, hanem inkább alaposan felkavart vadnyugat. Az ausztrálok 1975 előtti, függetlenségre felkészítő munkája vajmi keveset használt. Amint a „gyám” kihúzta lábát, felborult a rend. Ma, 27 évvel az önálló PNG születése után a közbiztonság

egyenlő a nullával: a rablótámadás, betörés, nemi erőszak, gyilkosság napirenden van szinte mindenütt, minden nap. Az az idő, amikor pusztán egy lepkehálóval felfegyverkezve, teljes biztonságban barangolhatott a természetbúvár amerre csak akart, már a múlté. Még turizmus is alig-alig létezhet ilyen körülmények között, hiszen a túraszervezők megszöknek a befizetett pénzzel, a helybéli repülőjáratok megbízhatatlanok, és a mérgegdrága szállodák minősége kritikán aluli. Magasabb szinten pedig a korrupt politikusok, önző üzletemberek okozzák a problémák véget nem érő sorozatát.

Könnyű lenne pálcát törni Új-Guinea felett, mondván, hogy az új nemzet fiai tékozló és gonosz gyermekeként viselkednek, nem becsülve meg mindazt, ami úgyszólván az

ölkükbe hullott. Ám ha figyelembe vesszük azt, hogy ezen a szigeten alig száz évvel ezelőtt még tökéletes kőkorszak volt, amit sok évtizedes „gyámság” követett, majd hirtelen az egész nemzet nyakába szakadt a nagy önállóság, akkor feléled bennünk az együttérzés a fiatal ország iránt. Az új-guineaiak akarva-akaratlan elindultak azon az úton, melyet az

úgynevezett „fejlettebb nemzetek” már bejártak. Az egyetlen különbség az, hogy míg azok évezredek alatt tették meg ezt az utat, Új-Guineának néhány évtizednyi idő jutott csak, hogy utolérje a mi fékevesztetten szárguldó, nyakló nélkül „fejlődő” világunkat.

Dr. Hangay György

SZÉCHENYI NYOMÁBAN – indiai útinapló

2000. március 1.

Hatvanhárom év – ennyi idő választ el egy korábbi utazástól. Azon az úton nem én voltam a krónikás, hanem Széchenyi Zsigmond. Két társammal vágnak neki a fagyos Magyarországról az útnak. Nekem is sok a poggyásom, de azt a Boeing, és nem a Conte Verde gyomra nyeli el. A vámon lényegesen egyszerűbben jutunk át, mintha vadászútra mennénk. Jgazából mi is állatok után fogunk kajtatni, de csak távcsövet, teleszkópot és fényképezőgépet viszünk magunkkal. A repülőgépen hamar elkezdünk Jndiára hangolódni. Az utazóközönség nagy része Európában élő vagy dolgozó indiai, akik most látogatnak haza. Esélyünk sincs egy „rendes, afrikai” repülőgépre átszállni, és – bár én is Afrika bolondja vagyok – nagy várakozással vágnak az útnak. Az akklimatizálódásról viszonylag hamar tesznek az útitársak: a leülés után a fejem melletti fejtámlán egyszer csak megjelenik a mögöttünk ülő utas mezítelen lába... Szóval, nem a maharadzsa között utazunk.

Másnap

Éjjel 2 óra van. Új-Delhi reptere egy nyüzsgő méhkashoz hasonlít. Szorít bennünket az idő, mert Bharatpur-ba, a híres vízmadár-paradicsomba kell

Ívőhely Ranthambore-ban

eljutnunk. Jtt telet ugyanis a hódaru (*Cirrus leucogeranus*) egy kis populációja, és most már minden nap számít, hogy elindultak-e vissza a szibériai költőterületek felé. A repülőtéren minden a terv szerint alakul. A helyi magyar konzulátus segítségének köszönhetően terepjáró vár ránk, amely már repít is a Keoledao Gana Nemzeti Park felé. A nemzeti park Széchenyi látogatásakor az egyik leghíresebb vadászparadicsom volt. A helyi maharadzsza teljesen mesterségesen kialakított vizes élőhelyet hozatott létre (tavakat ásatott) itt, ahol hatalmas terítéket ejtettek a meghívott vendégek. Jndia – melynek alakja „az olvadó jégcsaphoz” hasonlít –, alaposan megváltozott Széchenyi látogatása, azaz 1937 óta. Az akkor még 350 milliós népesség mára már az egymilliárdot is közel 50 millióval haladja meg, és robbanásszerű növekedése továbbra is tart. Jndia mára szuverén állam, 1949-es kikiáltása óta nem brit koronagyarmat többé. Sok minden azonban a régi. Például a vörös foltok az utcán. Nem vérfürdő nyoma ez, hanem a bételrágók műve. Viselkedésünk kísértetiesen hasonlít a Széchenyi által kidolgozottra: „eleinte próbáljuk kikerülni, igyekszünk nem belelépni, legalábbis a legfrissebbekbe... Hanem aztán felhagyunk vele... Jgy aztán tócsából tócsába lépünk. Ez a túlprodukción

amit itt hindunyalban folyik, a tékozlás netovábbja.”

A kép, amit Széchenyi először Bombay-ban (mai nevén Mumbai-ban) látott, nem változott lényegesen.

Az utcán az ember jelentéktelen kis porszemnek érzi magát, olyan elemi erővel hömpölyög a tömeg. A tömeg persze az utcán él. Vannak itt koldusok, a legkülönbözőbb portékákat kínáló árusok, de utcai fotográfusok, cipőpucolók és számos más szakma képviselői is mind-mind megtalálhatók. Vannak, akik alszanak, mások a dolgukat végzik. Ez itt teljesen normális, és a mindennapi élet része.

A bombay-i párszi temetőben, a Hallgatók tornyainál megfigyelt keselyáhad már a múlté – mint ahogy egész Jndiában egy fizedére csökkent az utóbbi évtizedekben a keselyűk száma. Ennek nemcsak az emberek életmódjának változása az oka, de egyesek szerint egy rejtélyes vírusos megbetegedés is.

Utazás

Vonatozás Jndiában – rémálmaimban biztos kísértetni fog még. Az egész ott kezdődik, hogy egy kb. 100 kilométeres távolságot szeretnénk megtenni Bharatpur és Ranthambore között. Mármost, ez indiai viszonylatban olyan rövidnek számít, hogy a jegypénztárnál közlik: nem adnak ki jegyet ilyen icipici távra: szálljunk fel, és majd megbírságnak bennünket. Ez azért némi nemtetszést vált ki belőlünk, de az érveknél helye nincs, irány a peron... Eközben az ember úgy érzi, hogy az evolúció során nem alkalmazkodott megfelelően az indiai tömegközlekedéshez. Ugyanis nincs elég szeme és keze, hogy a csomagjait és egyéb felszerelésit úgy mozgassa, hogy azt más ne mozgathassa... Sajnos nem tudjuk a poggyásaink számát Széchenyiekhez hasonlóan leépíteni, ezért végig velünk maradnak (ez egyébként célja is a megkezdett társasjátéknak). A kocsi-

ban a helyünket végül sikerül megtalálni, de közben heves tárgyalásokat folytatunk a koldusokkal, művirág-kereskedőkkel és alkalmi cipőpucolókkal. Jllletve próbáljuk őket lerázni... Sokszor résen kell ám lenni! Előfordul ugyanis, hogy az embert baleknak nézik. Mondjuk, odalépnek hozzá, a kezébe nyomnak egy kis morzsát, és utána kéri a madáreledel árát. Meg kell, hogy mondjam, az efféle esetek száma a kinttartózkodás hosszával fordított arányban áll (lám, milyen tanulékonyak vagyunk!)...

A városban

A „városi szent tehén” – ebben semmi sem változott. A zebu típusú állat úgy járkal fel-és alá az utcán, mintha tudná, hogy sérthetetlen. Enni nem nagyon kap, ezért hasznosítja, amit talál (ez persze lehet az utcai zöldségárus standján is). Egyik alkalommal egy száris asszonyt rúgott fel a tehénke, de

ez különösebb megtorlást nem váltott ki az utca emberéből. A szent tehénnek ezt is szabad...

Széchenyi óta az sem igen változott, hogy az „edzetlen” európai utazót sok minden ledöntheti a lábáról. Nemcsak ő küszködött már az utazása elején lázzal: köztünk is megjelentek a betegség tünetei. A köhögés, prüszkölés és orrfolyás életünk részévé vált. Jgazából nehéz is lenne elkerülni ezt, mert az ember arcába lépten-nyomon bejűnak ezek a cseppfertőzéssel terjedő kórokozók (ennek oka, hogy tüsszentéskor az utca embere sem zsebkendőt, sem a tenyerét nem használja). Megdöbbentő látvány, amikor az ember a védett és nem védett terület határára ér. Ez a látvány nem csak egy helyen, hanem szinte az összes, általunk végiglátogatott nemzeti parkban végigkísér. A védett részen buján nőnek a növények, aztán szinte varázsláttásra megy át a táj termőföldre vagy – rosszabb esetben – degradált, szemetes, sűrűn benépesített vidékekre.

Sawai Madharpur ma már forgalmas város. A Széchenyi idejében vadásztáboroként szolgáló hely még ma is a Ranthambore Nemzeti Park kapujában található. Jnnen csak egy lépés, és máris azon az ivőhelyen találjuk magunkat, ahová a pusztaityúkok népes csapata húz be a naplemente előtt.

Jaipur és a tigrisek

„The pink city of Rajputana” – a „rózsaszín város” még ma is valóságos mesevilág. A Rambagh Palace-ban mintha megállt volna az idő. A mértani pontossággal megtervezett település utcáin azért hamisítatlan indiai kavalkád látható, és a „málnaszínű” házak között a legkülönfélébb járművekkel hömpölyög a közlekedés. Vannak itt segédmotoros riksák, lovaskocsik, tevekördék és a 60-as évek stílusában megépített autómatuszálemek. Jaipur története egyébként indiai viszonylatban nem nyúlik messzire: mindössze 1728-ban alapították. Az egyik legkülönlegesebb épület a „Szelek palotája”, amely a maga kőrácsaival és erkélyeivel igen jellegzetes látványt nyújt.

Jt a maharadzsa idejében a „zenáná”, azaz a hárem volt elszállásolva, amelynek tagjait idegen férfitekintet nem láthatta.

Erre a vidékre – Széchenyihez hasonlóan – mi is a tigris miatt vetődünk. Akkoriban – bár a tigrisek szigorúan védettek voltak az állam területén – a meghívott magas rangú vendégek minden évben lőhettek néhányat. Mára ez a helyzet alapvetően megváltozott. Az 1973-ban létrehozott tigrisvédelmi program 19 tigrisrezervátumot tart nyilván. A tigrisek becsült száma Indiában 2500 és 3500 között van. Ma már legális vadászat nem folyhat rájuk, van azonban orvvadászat, és ijesztő ütemben tűnik el a tigrisek élő-

kák szerint évente 1500-2000 embert ettek meg a nagymacsák, és ez a szám még ma is magas. Könnyen belátható, hogy az élőhelyek, a vadászterületek szűkülésével és a zsákmányállatok számának csökkenésével az ember-tigris találkozások száma nő – és ez általában egyik félnek sem jó. Hosszú távon sajnos a tigrisek kilátásai a rosszabbak. Ráadásul egyes távolkeleti, hagyományos gyógymódok a tigris testrészeit használják fel a gyógyítás során. A legszomorúbb az volt, amikor a híresen tigrises Ranthambore nemzeti parkból a kilencvenes évek elejére szinte eltűntek ezek a nagyragadozók. Kiderült, hogy maguk a vadőrök voltak az orvvadászok... Azóta a környező állományok betelepülése és a megmaradt állomány megerősödése következtében a nemzeti park mintegy 30 állatnak ad otthont.

helye. A legnagyobb populáció a Sundarbans mangrovemocsaraiban található, kb. 270 egyeddel. A Jaipur közelében lévő Ranthambore száraz, felsivatagos élőhely, ezért itt viszonylag könnyebb a tigrist megpillantani, mint a sűrűbb növényzettel borított élőhelyeken. Nekünk is szerencsénk van: egy csodálatos nőstény állattal akadunk össze az egyik ivóhelyen, a második tigrisünk alkalmával. Megdöbbentő az élmény, mert les helyül nem a 10 méter magas vadászlést („machant”), hanem egy terepjáró platóját használjuk. A tigrisek és az emberek viszonya egyáltalán nem mondható felhőtlennek. A Nahar írásakor a hivatalos statisztika-

A tigris egyik fő zsákmányállata itt a szambárszarvas. Mi is gyakran találkoztunk egy-egy állattal, vagy kisebb csapatokkal. Jól érzékelhető, hogy a szarvasok nem csak az embertől tartanak: állandóan figyelnek, fülüket hegyezik, és minden izmuk megfeszül a várakozástól. Hiába, nem kicsi a tét.

Agra és a madarak

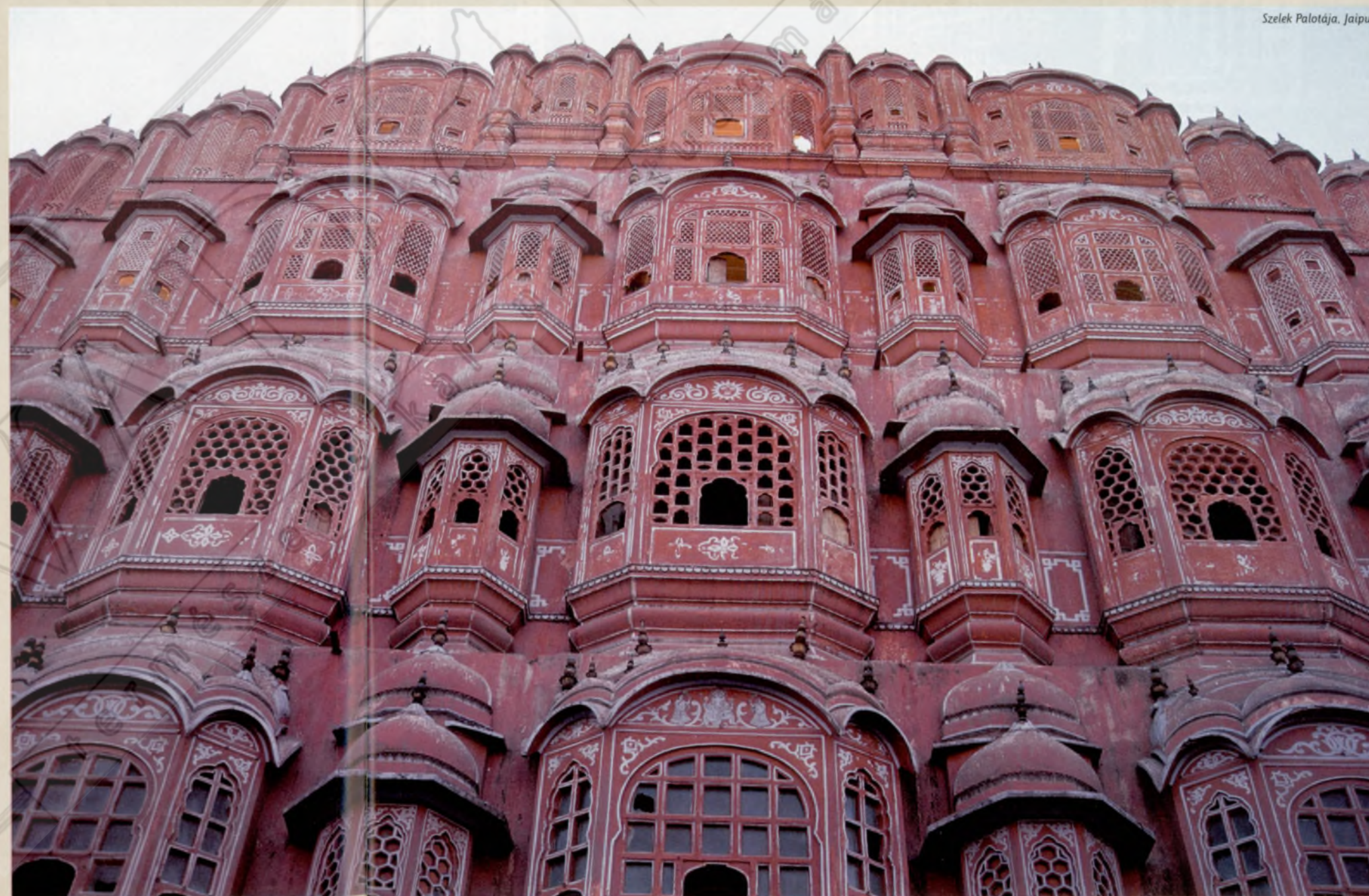
Agra a mogul császárok híres székhelye volt. Az itt pompázó építészeti remekmű, a Taj Mahal síremlék; Mumtaz Mahal-nak, a Palota szeme fényének síremléke. Mumtaz Mahal, Shahdzshán császár felesége 38 éves korában, gyerekszülés közben halt meg. A császár a 11 évig tartó építkezés után kiszúratta a tervezők szemét, hogy ilyen szépet soha többé ne láthassanak... Széchenyi korában Indiában 700 kisebb-nagyobb fejedelemség létezett.

Bár India ma már egy ország, sokszínűsége leírhatatlan. Ugyanez jellemző a szubkontinens állatvilágára is. Csak a madarakból 1295 faj található meg itt. A félsziget nemcsak a költőfajoknak, de a telelőknek és vonulóknak is fontos élőhelyül szolgál. Késő ősztől kora tavaszig szibériai vándorok telelnek itt, állandó lakóként pedig olyan különleges fajok népesítik be a szubkontinentet, mint például a szarvascsőrű madarak vagy az alszajkók. Jndiára vigyáznunk kell. Világosan látható, hogy a múlt század 30-as éveit és napjaink között eltelt időben olyan kedvezőtlen változások történtek, amelyek – ha ilyen ütemben folytatódnak – további állatfajok eltűnéséhez vezetnek. A megoldás pedig csak a helyi emberek bevonásával érhető el.

dr. Sós Endre

Taj Mahal, Agra

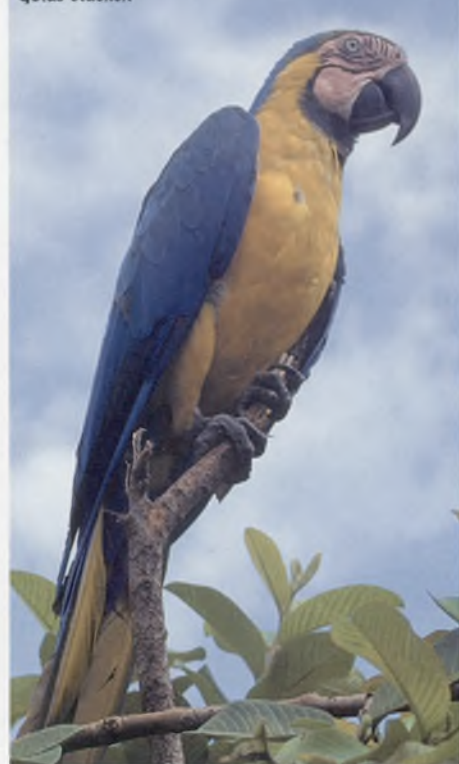

Szelek Palotája, Jaipur

Sao Paulo modern belvárosa szinte egy betonrengeteg

Az ararauna (Ara ararauna) napjainkban úgy tűnik gyakoribb, mint tíz évvel ezelőtt, legalábbis Goiás vidékén

A MEGVÁLTOZOTT BRAZÍLIA

Hetven év nagy idő, a brazil történelemben is. Ennyi telt el azóta, hogy Molnár Gábor a Tapajos-menti őserdőket járta. Ha csak az utóbbi évtizedeket vesszük szemügyre, óriási az „előrehaladás” a „civilizáció” térhódítása terén. Hidasi József kollégánk, aki szintén Molnár Gábor követője (több mint 50 éve Brazíliában él) saját életén át tapasztalhatta meg ezeket a változásokat. Amikor 1952-ben Goiániában megtelepedett, a városnak még alig 60000 lakosa volt. Amikor először jártam nála 1992-ben, felhőkarcolókkal, toronyházakkal teletűzdelt, közel egymillió város fogadott. Jóska nosztalgiával mutogatta a belvárosi helyeket, ahol egykor még tinamura vadászott. Most, 2002-ben már 1,5 millió a lakosság, s a város jelentősen megnövelte térségi kiterjedését is a környező természetes cerrado (szavanna) jellegű élőhelyek, vagy az ebből már korábban művelésbe vont szántók és legelők rovására

főként a citrusféléket, óriási, több km²-t kitevő táblákon is termelik. S természetesen ott a sok kávéültetvény, főként a melegebb klímájú északabbi részeken. A fenti változásokat megérthetjük, ha figyelembe vesszük, hogy Brazília gazdasági növekedése hosszú évtizedek óta töretlen, felfelé ívelő. Talán a legutóbbi néhány évben torpant meg kissé, de a lassulás is csak a növekedési százalék némi csökkenését jelenti.

Marha sok marha

Ki Brazíliában jár, nem éhezik. Marhahús van minden mennyiségben. Brazília rendelkezik a világ legnagyobb szarvasmarha-állományával. Az állatokat szabad tartásban, sokszor félvadon tartják. Egy régebbi adat szerint 89 millió volt a számuk; ez nyilvánvalóan csak nőtt azóta. Az állatoknak óriási legelőterületeket alakítanak ki a fazendákon. Mivel a laterittalajon nincs legelőnek alkalmas, eredeti, természetes fűtakaró, telepíteni kell rá; így aztán mesterségesen létrehozott, homogén gyepterület váltja fel a cerrado-övezet fajokban gazdag, sokszínű élőhelyeit.

A marhát azonban nemcsak a cerrado tartják, hanem pl. a Pantanal 250 km²-nyi vízvilágában is. Talán még itt a legkevésbé zavaró a marhatartás: itt jól beleilleszkedik a természetes ökoszisztémába. Az évről évre jövő áradást, elárasztást ugyanis nem képes az ember megakadályozni – szerencsére nem is akarja. A természetes viszonyokhoz alkalmazott marhatartás így harmóniában van az itteni környezettel. Más a helyzet Amazóniában. Marhát ugyanis ott is nagy mennyiségben tartanak, ám ott erdőégetéssel alakítják ki a legelőket. A 10 évvel ezelőtt érvényben lévő törvény szerint aki birtokot vásárol Amazóniában, az a megvásárolt területen lévő esőerdő egyharmadát köteles ugyan érintetlenül hagyni, de kétharmadát átalakíthatja. Ennek egyik felén az állam által előírt terméket kell termelni: gumifültetvényt kell létesíteni, másik felét viszont felégetheti, s helyén kedve szerinti kultúrát, többnyire marhalegelőt létesíthet.

Az indiánok változó világa

Nehéz helyzet áll elő, ha megbontunk egy indián közösséget; egy zárt, „miniatur” társadalmat, mely működésében a legmészebbmenőkig alkalmazkodik a környezetéhez, többnyire az erdőhöz. E közösség fennmaradása, életmódjának, törzsi szokásainak megőrzése, további funkcionálása teljes mértékben környezetének függvénye. Függvénye annak az erdei környezetnek (legyen az esőerdő vagy szárazabb szavannaerdő), amely az életet adja: helyet

A parányi vörhenyes todi-légykapó (Todirotum plumbeiceps) még megtalálható az atlanti esőerdők maradvány foltjain

a törzsi falunak, építőanyagot a pálmakunyhóknak, árnyékot a tűző nap elől, friss vizet és elegendő élelmet, anyagot a bútorokhoz és a mindennapi élet használati tárgyaihoz, díszítőelemeket, festéket a törzsi rituális életéhez.

Több alkalommal találkoztam élőhelyükről kizorított indiánokkal. Egyik esetben – Amazóniában – a mintegy 30 főből álló közösség szarvasmarhatartó nagybirtokká vált korábbi élőhelyének peremén nyert elhelyezést. Sorsuk gyökeres megváltozása ellenére a legjobb kapcsolatban voltak a terület új tulajdonosával. Látogatásunk idején a törzs apraja-nagyja nyilakkal felszerelve éppen harcba indult, idegenből jött illegális favágók elűzésére. A harcban az állam által kirendelt felügyelőjük is velük tartott, segítségül nyújtva a „csapatszálításhoz” a kis szolgálati teherautót. Kora estig hiába vártuk őket, még nem tértek haza. Mégis, bár a brazil állam mindent megtesz, hogy segítse a lakóhelyükről kizorult ő-

Lakóhelyéről kikényszerített indián család Amazónia peremén

Az izletes maracuja (*Passiflora edulis*) kúszónövény, főként a kiskertek gyümölese. Virágja feltűnően dekoratív

A Pantanál vízivilágának egyik legnagyobb emlőse a pantanáli szarvas (*Blastocerus dichotomus*)

zülük fazendákon vagy üzemekben dolgoznak. A gyerekek számára speciális iskolákat építettek, ahol elsősorban indián tanítók és tanárok tanítanak. Facsemetétet nevelnek, fákat ültetnek olyan helyeken, ahol jelenleg csak ritkás fű nő, és a tűző nap az úr. A fűkák még kicsik, a leendő erdő még alig látszik ki a földből. Az eredetileg erdőlakó indiánok gyermekei, kik már itt születtek, és soha nem láttak erdőt, rajzóráikon tökéletesen festik le az őserdőt képzeletből, a benne élő állatokkal együtt...

Az utak áldozatai

Brazíliaiban kevés a vasút. Az európai ország közúthálózatát ezért erőteljesen fejlesztik, hiszen ezen áramlik az ország vérkeringése. Az óriási kiterjedésű, ritkán lakott belső területek és az iparilag fejlett, sűrűn lakott partmenti övezet árucseréjét közúti forgalom bonyolítja. Hatalmas kamionszerelvények zúgnak végig ötpercenként vagy sokszor még sűrűbben az utakon, s nyomukban igen sok az elütött állat, főként emlős, hüllő és kevesebb madár. Ahol a vonalzóval meghúzott nyílegyenes műút a brazil masszívum sajátos, hullámos táját szeli át, ott szinte törvényszerű, hogy a völgy alján reggelre valamely nagyobb emlős teteme fekszik. Lenn, a völgyek alján rendszerint patak folyik, melyet erdő szegélyez, s benne mindig gazdagabb a vadon. A kamion viszont a domboldalról lezúgva itt éri el legnagyobb sebességét, s az úton átváltó állatnak kicsi az esélye...

A brazil természetvédelem gyökerei oly mélyre nyúlnak vissza, mint a XVIII. század. Már egy 1797-ben kiadott rendelet szabályozza az erdők védelmét, megtiltva az erdőégetést. A modern természetvédelem kezdete pedig az 1930-as évekre tehe-

A Mata Atlantica (atlanti esőerdők) területi csökkenése Sao Paulo állam területén az elmúlt század során

tő; arra az időszakra éppen, amikor Molnár Gábor is Brazíliaiban élt. 1937-ben hozták létre az első nemzeti parkot (Itatiaia NP), melyet napjainkig nemzeti és állami szinten egyaránt számos más védett terület követett. A természet- és környezetvédelmi főhatóság 1991 óta a Környezetvédelmi Minisztérium, melynek szakmai munkáját a két évvel korábban megalakult, majd a minisztérium alá rendelt „Brazil Környezet és Természetvédelmi Intézet” (IBAMA) adja. Ez utóbbi intézmény rendkívül hatékonyan dolgozik, s maga is több mint 158 ezer km²-nyi védett területet kezel.

Bár folynak az erdőirtások – főként Amazóniában – ma is, mégis elmondhatjuk, hogy az utóbbi tíz évben sokat erősödött Brazíliaiban is a természetvédelem, jó irányban változott az ökológiai szemlélet, főként a fiatalabb generációk körében. Végigutazva Goiásban a tíz évvel ezelőtt bejárt tájakon, örömmel állapíthattam meg, hogy nem csökkent a szavanna-erdőfoltok területe, és sokfelé érintetlenül áll az erdő az alacsony hegyvonulatokon. A Mata Atlantica területén pedig ma már szigorú engedélyhez kötik minden őshonos fa kivágását. Megvan a remény, hogy a hegyi esőerdők napjainkig fennmaradt számos endemikus állat- és növényfaja átvészeli ezt a nehéz időszakot.

dr. Bankovics Attila

Caldas Novas közelében a ritka déli csúspaszfarkú-tatu (*Cabassous unicinctus*) is a kerekek áldozata lett

A szerző felvételei

„Denaturált Afrika (Feleséggel a fekete földrészen)” – ez a címe Széchenyi Zsigmond 1968-ban megjelent utolsó, egyben posztumusz kötetének, amelyben elsírja a nyüzsgő vadcsordákat és varázsos élőhelyeket. Denaturált, azaz természetességétől megfosztott. A nagy vadász keserűen szemléli az egykori sátorhelyére települt várost, és megadással vesz részt – vadászat helyett – egy nemzeti parkban tett fotós szafárin

RENATURÁLT

Autóval Afrikában

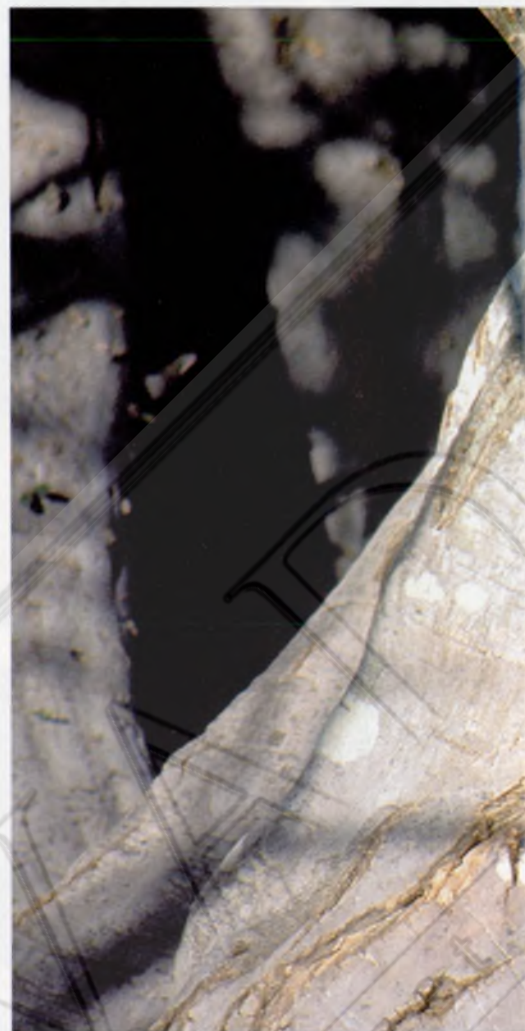
Hogy mi történt Fekete-Afrikában azóta? Terjed a sivatag, zsugorodik a szavanna és a trópusi őserdő. Nemcsak az éghajlatváltozás miatt, hanem a túllelgetés és az erdőirtás következtében egyaránt. Az éhezõ lakosság egyre nagyobb arányban levadássza, megeszti vagy eladja az őserdőben élő vadállományt. Egyes helyeken bányák és meddőhányók, másutt duzzasztóművek és kiszáradt mocsarak, számos nagyváros, végtelen nyomornegyedeivel, és milliányi hagyományából kifordított, apró település tarkítja a tájat.

Vannak nemzeti parkok is, menedékül az élővilágnak. Számos jókora terület, melyeket időben védetté nyilvánítottak vagy elhagytak, ahol helyre tud állni a vadon; Földanya szentélyei, búvóhelyek a terjeszkedő ipari civilizáció elől. Miután részt vettünk a dél-afrikai Johannesburgban megrendezett csúcstalálkozón, ahol a világ minden részéről gyűltek össze a bolygónk sorsáért felelőséget érző környezet- és természetvédők, három napot töltöttünk el a közeli Pilanesberg Nemzeti Parkban, mely a

helyi természetvédelmi szemlélet egyik legjellegzetesebb képviselője.

Afrikai arisztokrácia

A Pilanesberg 25 km átmérőjű, nagyjából kerek vulkanikus képződmény. A park belseje felé vezető, elegáns kövezésű utat elhagyva, a burkolat nélküli alsóbbrendű utakon zötyögve és a vörös port nyelve az utazóban gyorsan kialakul a képzet: ez a valódi Afrika. Pedig nem az. Ezen a területen az 1970-es évek elején még farmerek gazdálkodtak; csak ekkor döntöttek a természetlen, de a vulkáni tevékenység miatt tájképileg lenyűgöző terület hasznosításáról. A területet elkezdte visszafoglalni az élővilág, s negyed évszázad óta védettséget élvez. Itt történt a világon eddig a legnagyobb arányú sikeres visszatelepítés: a nagytestű emlősállatok többségét utólag telepítették vissza a területre. Ma a dél-afrikai fauna minden fontosabb képviselője megtalálható itt: még a környezetükre igényes, nehezen alkalmazkodó vadkutyák falkáit is szabadon engedték már. Helyre-

állított, természetes, egészséges élőhely-együttes – becses darabja a RENATURÁLT AFRIKÁNAK.

A park a Kalahári félsivataga, a szavannaöv és a Transzváli-fennsík határán fekszik. Nagyon változatos táj, nagyon változatos élővilággal. Ezen a viszonylag kicsi területen közel olyan sokféle élőlény található meg, mint egész Magyarországon. Mintegy 132 fa- és 68 fűfélének, 18 kétlábú-, 65 hüllő-, 354 madár- és több mint 50 nagytestű emlősfajnak ad otthont. Ez utóbbiak között van a nevezetes „öt veszélyes nagyvad” is: az oroszlán, a leopárd, az elefánt, a

fekete és fehér orrszarvú, valamint a kafferbivaly. Bár a „nagy ötösben” nem szerepel, azért feltétlenül említést érdemel a gepárd is, a növényevők közül pedig a víziló, és az alacsonyabb rendűek közül a nilusi krokodil, amelyek szintén tekintélyt parancsoló állatok, és stabil populációik élnek a nemzeti parkban.

Oroszlánok itt, ott – és sehol sem

A három nap alatt 24 emlős- és 95 madárfajt sikerült megfigyelniük és meghatározniuk. Rendkívüli élmény volt természetes élőhelyén megkeresni és megfigyelni a bo-

zótost recsegve tördelő elefántcsordákat, néhány méterről szembenézni a teljesen kiszámíthatatlan orrszarvúkkal, akik egy bátorralan csettintésre hátra fordítottak és elcsörtettek. Kihívás volt rátalálni a komor kafferbivalyra, viszont a békésen legelészõ antilopcsordák mindenütt megtalálhatók. A nagymacskák becserkészése nehéz műfaj: gondos tájékozódás, sok utánjárás és nagy szerencse kell, hogy meglássa őket az ember. Nekünk nem sikerült, pedig pontosan követtük az útmutatást: azt is tudtuk, hol és mikor csaptak le állatot, hol pihentek, merre vonultak.

Nagyon érdekesek azonban az apróbb csodák is: például a gyümölcssevő egérmadár, mely valóban úgy kúszik a fán, akár egy rágcsáló. Hihetetlenül szemtelének a tokók; hatalmas csőrükkel és érdekes mozgásukkal sokáig elnézegeti őket az ember. Elképesztő látvány a kori-túzok, mely három méteres szárnyfeszítésvárával képes álló helyzetből felszállni. Lenyűgözőek a színpompás fényseregélyek és az afrikai szalakóta.

A farmok helyén másodlagosan kialakult vegetáció szintén tökéletes díszleteket nyújt, s a látogatót gyorsan magával ragadják a népes csordák vándorlásának vagy a borjával legelészõ orrszarvúanyának gyakran természetfilmekbe illő képsorai; ebben a hangulatban szinte észrevétlenek maradnak a duzzasztott tavak gátjai vagy a vízben álló elpusztult fatörzsek. A természetesség látszatát támasztja alá a fajok közötti egyensúly: az egyetlen jószág, amelynek szaporodása fittyet hány az elméletre, az elefánt, ezért a parkból rendszeresen áttelepítik a hatalmas károkat okozó ormányosokat.

Szelidített szafári

A park kezelői figyeltek arra, hogy a növény- és állatvilág mellett bemutassák a kőzeteket, a földtani képződményeket, a tájat és a kulturális emlékeket egyaránt. Az egykor itt élt farmerek egy része szíves-örömmel költözött az ország más vidékein felajánlott cserébirtokokra, a bennszülöttek azonban – ahogy ez lenni szokott – ragaszkodtak őseik földjéhez. A megoldást egy Afrikában gyakran alkalmazott módszer hozta: a törzseket kitelepítették a park határain kívülre, a sírok és más kultikus helyek pedig bennmaradtak. A leszármazottak ma fa- és kőszobrokat árulnak egy-egy nagyobb fa árnyékában.

A Manyane komplexumban laktunk, magyar utazó számára is méltányos áron. Minden szolgáltatás rendben van, minden pontosan működik és tiszta. A kapuknál részletes vezetőfüzet, térkép és fajlista kapható, kifejezetten olcsón. A látóvalók megvannak jelölve, tájékoztató táblák közlik a tudnivalókat. A Manyane körüli néhány négyzetkilométeres területet kerítették el a parkból; ezen belül nincsenek veszélyes nagyvadak, de itt is rendkívül változatos az élővilág. Ezen a területen szabadon lehet sétálni: gyalog mehetünk, megérinthetjük a növényeket, és láthatjuk az alsóbbrendű állatokat is. Van itt egy tanösvény, amelyen személyes kapcsolatba kerülhetünk az élővilággal. Itt sem hiányoznak a majom- és antilopcsapatok, a rengeteg madár, melyek változatosságot lopnak a kempingezők életébe. A játékos cerkófok és mókusok

Kizsel Vilmos fékvétele

elől mindent el kell zárni, és struccok legelésznek a szálláshely körüli gyepen. Útközben betérhetünk az oktatóközpontba, egy helyreállított vaskori tswana falucskába, valamint egy röpdébe is, ahol helyi madárfajokkal lehet előzetesen ismerkedni. A vendég a nyugati kényelem és a helyi, hagyományosnak nevezhető építészet keverékeként emelt bungalóban éjszakázhat, hogy aztán a hajnali derengéssel együtt kelve saját autójával hajtson át a vasfüggönyt is megszégyenítő kerítésen.

A VADON segélykiáltása

A renaturált természet ugyanis még egy elefántcsorda számára is áthatolhatatlan barrikád veszi körül. A villanyoszlopszerű tartók között háromméteres vaskerítés, rajta néhány sor szögesdrót, amely villanypásztorként is funkcionál, a kapuk környezetében a vadak mozgását lehetetlenné tevő vasrács és elektromos vezetékek hálózata borítja a földet. A kerítésen négy kapu van, amelyeket reggel nyitnak, este bezárnak a pontosan megadott időben. Ekkorra el kell hagyni a területet. A parkon belül a gépjárműből kiszállni szigorúan tilos, tekintettel a veszélyes ragadozókra. Ez alól kivételt jelentenek az e célból elkerített megfigyelő- és piknikezőhelyek; ezekből összesen talán tíz van az egész park területén.

A sikerek és a látszat ellenére ne feledjük: ez a park, akárcsak Afrika sok más természetvédelmi területe, nem más, mint jó természeti adottságokkal rendelkező szabadtéri állatkert. A pénz itt is mindenek fölött áll, bevételt pedig a látványosság hoz, és nem a természetesség. Arra, hogy valóban elsődleges, még nem degradált területek kerüljenek védelem alá, egyre kevesebb a remény. Széchenyi Zsigmond és Kittenberger Kálmán korában olyan lehetett egész Fekete-Afrika, mint ma a renaturált Pilanesberg kicsiny foltja. Ma azonban ötször annyi ember él Fekete-Afrika földjén, mint amennyit az ökológiai eltartóképessége alapján ellátni tud. Az itt élők többsége éhezik, nincs ivóvíze, betegségek tizedelik. A renaturált területek, a vadon újjáélesztett foltjai még kevesebb embert tudnának eltartani a mai feltételekkel.

Ám ha a természetes élőhelyeket és azok változatos élővilágát elveszítjük, akkor mi magunk is elveszünk. Ha összefogunk, talán még rendbe tudjuk hozni ezeket a dolgokat. E kérdés megoldásán fáradozott a Johannesburgi Csúcstalálkozó is, de nem feledkezhetünk meg az egyéni felelősségünkéről sem. Tegye meg mindenki a tőle tehető a VADON megőrzése érdekében!

Barta István – Kiszél Vilmos

Gyerekkorunk meséinek, ifjúkorunk kalandregényeinek, de még felnőtt-korunk hírlapjainak is visszavisszatérő motívumát jelentik a sötét erdő veszélyei. Eltévedt gyermekek, vakmerő utazók és szegény szántóvetők tűntek el a rengeteg mélyén: felfalták őket a vadállatok.

Időközben nagy fordulatot vett a világ kereke. Az erdőből ma a vadállatok tűnnek el sorra: felfalják őket az emberek...

dalomban, így az őserdőből származó fehérje bushmeat – azaz bozóthús, dzsungelhús – néven vonult be a köztudatba. Kényes európai gyomrunk talán nehezen is venné be, ha nevének neveznénk azt, ami az asztalra kerül: a hús vadászok a patkánytól az elefántig, a varánusztól a tobzoskáig bármire lőnek, ami él és mozog. A bozóthús-válság elsősorban a nagytestű állatokat fenyegeti, ám idővel mindenre sor kerül: azokon a vidékeken, ahol az erdei antilopfajok már csaknem vagy teljesen eltűntek, már most észrevehető a zsákmány fajösszetételének eltolódása a rácsálók irányába. Noha a gorillatenyér például kimondottan drága inyenccfalatnak számít, a majmok valójában csak afféle „melléktermékei” a mészárlásnak: a piacra kerülő állati tetemek össz tömegének csak mint-

tásra zsákmányolnak. A „bennszülött-nosztalgia” vágyó, jó módú város lakó népeesség körében valóságos státusszimbólumnak számít az egzotikus, őserdei étkezés. Ahol még bőséges a vadállomány, ott a hús vadászat évi 400 és 1100 dollár között jövedelmez; ezzel az Afrikában csillagászatának számító összeggel nem mérhető össze a vadőrök által megkereshető juttatás. Ahol kevesebb az állat, ott a hús magas ára és a vadászat alacsony költsége ellensúlyozza a soványabb zsákmányt – minden jel arra mutat, hogy a mészárlás addig folytatódik, amíg egyetlen eleven állat marad a vadonban.

Ha megszakad a lánc

A trópusi őserdő a világ legváltozatosabb és legfajgazdagabb élőhelye, de az itt élő állatok biomassa-termelése csupán tizede a szavannán élőkének: míg a szavannán négyzetkilométerenként évente 25000 kg élőhús termelődik, addig az őserdőben mindössze 2500 kg. A növényevő állatok, azon túlmenően, hogy táplálékul szolgálnak a ragadozóknak, fontos szerepet játszanak a növények magjainak terjesztésében is, túlvadászásuk, kiirtásuk tehát az egész élő rendszer összeomlását vonhatja maga után. További következménye a dzsungelhús nagyarányú fogyasztásának az állatokról emberre terjedő betegségek (pl. az ebola és az AIDS) terjedése, de az emberek ide-oda áramlása a lakott területek és a vadon között ellentétes irányú fertőzésveszélyt is jelent: az ember szabású majmok még megmaradt népeességét az embertől származó és más főemlősökre is veszélyt jelentő betegségekkel sújthatja.

A húsosfazék két oldalán

Az afrikai élővilág megóvása csak a világ összefogásával valósulhat meg, hiszen a válságnak szerteágazóak a gyökerei. A természetvédelmi területek kijelölése és hatékony őrzésének megszervezése mellett szükség volna a szigorú törvények bevezetésére és betartatására az érintett országokban, de nem kevésbé fontos a Fekete Kontinens fehérjeinségének megoldása sem, valamint az ismeretterjesztés, a szemléletformálás. Mindezt azonban könnyebb elmondani, mint véghezvinni. Mi, akik a saját környezetünkben már szinte minden talpaltatnyi vadont felemészítettünk, most kétségbe vagyunk esve, mert a teli hűtőszekrény mellől a képernyőn látjuk, hogy a távoli kontinenseken még létező természet veszedelmesen pusztul. Az agyagból tapasztott kunyhóból nézve viszont még kimeríthetetlennek tűnik az erdő bősége, és csak innen látszik feltölthetőnek az üres húsosfazék. Afrika lakóinak meg kell értenie, hogy hazájuk állatvilága többet ér élve, mint holtan – és a világnak meg kell értenie, hogy ez a páratlan élővilág megmentéséhez nem elég a puszták tiltakozás.

M. Á.

BOZÓTHÚS

Miközben a kihalófélben lévő állatfajokat fenyegető legnagyobb veszélyként az élőhely elvesztését, az őserdők irtását szokták említeni, Nyugat- és Közép-Afrikában akadnak olyan területek, ahol még áll ugyan az erdő, de az állatok eltűntek belőle: egyszerűen kiették őket. A Kongó-medencéből évente egymillió tonnányi hús kerül a fazékba. A fogyasztók között éppúgy ott vannak az éhínséggel küszködő fekete családok, mint az afrikai nagyvárosok előkelő szállodáinak dús, gazdag vendégei.

Kongó és kondér

Az egyenlítői őserdő lakói mindig is vadásztak, hogy kielégítsék törzsük fehérjeszükségletét. Az emberi húsfogyasztást a vadászatra alapozni azonban csak ott jelent hosszú távon fenntartható megoldást, ahol a népsűrűség nem haladja meg a 2 fő/km²-t, a népeesség csak lassan növekszik, és a zsákmányt nem szállítják el, hanem helyben kerül elfogyasztásra. Ma a népsűrűség a Kongó-medencében is 5-20 fő/km², Nyugat-Afrikában pedig eléri a 25-27 fő/km²-t, és az európai civilizáció ellátta az őslakosokat az ölsé, a szállítás és a tartósítás hatékony eszközeivel. Az íjat, lándzsát, növényi rostokból font hálót felváltotta a vadászpuska, a dróthurok, a robbanógolyó, s a lemészárolt, állatok vadak testét teherautók és helikopterek szállítják füstölve, fagyasztva a túlnépesedett Afrika mindent elnyelő kondérjaiba.

A patkánytól az elefántig

A bozótot, erdőt, bármiféle sűrű növényzetű élőhelyet angol szóval „bush” néven szokás emlegetni szerte az egykori brit gyarmatbiro-

Karl Ammanni fékvétele

egy 1%-át teszik ki. Mivel azonban szaporodásuk üteme a többi állathoz viszonyítva lassú, a hús vadászat Közép-Afrika valamennyi főemlősének fennmaradását veszélyezteti.

Puskával és fűrészsel

A vidéki földművesek asztalára hetente átlagosan két alkalommal kerül dzsungelhús, az erdőirtások és útépitések munkásai azonban ennek két-háromszorosát fogyasztják el, hiszen a láncfűrészek feltárják, feldarabolják, s így könnyebben megközelíthetővé teszik a korábban zárt, összefüggő őserdőt. A szállítójárművek lehetőséget biztosítanak a zsákmány piacra juttatására is, tehát a favágók nemcsak saját fogyaszt-

Paradicsommadarak paradicsomában

1931. szeptember 2-án, Budapesten hunyt el Bíró Lajos, korának egyik, vagy talán egyenesen a legsikeresebb rovtani gyűjtője–szakértője, a jeles néprajzi kutató és utazó, akit életében a hivatalos hatóságok igen kevéssé méltányoltak. Halk, szerény természetével képtelen volt valamiféle tudományos próféta lenni saját hazájában. Szép temetése nem volt más, mint hatásos póz; életében kellett volna megkapnia mindazt az elismerést, megbecsülést, amivel később elhalmozták. Egész életét a zoológia tudományának szentelte, a szó legszorosabb, egyben legnemesebb értelmében.

Iparoscsaládban, hatodik gyermekként született Tasnádon, 1856 augusztus 29-én. Hogy nem lett belőle asztalos, mint apjából, azt Török Ferenc nevű tanítójának köszönhetette, kinek hatására, bátorítására bontakozott ki a természet iránti szeretete, tisztelete és annak behatóbb megismerése utáni vágyakozása. Ő vezette be a növény-, rovar-, tojás- és madárgyűjtésbe, megtanította a preparálás minden fortélyára. A fiatalemberben hamar felébredt a vágy, hogy minél távolabbi, vad vidékeket járjon be, s ott gyűjtsön a tudomány szolgálatában. Tulajdonképpen éppen ez indította arra, hogy kezdetben papnak tanuljon, hiszen az egyház fedezte tanulmányainak költségét, ugyanakkor volt egy halvány reménysugár, hogy misszionáriusként esetleg eljuthat a trópusokra. De nem így lett. Iskoláját két esztendő után otthagya előbb nevelőként, majd filoxéria-biztosként dolgozott. Közben rovargyűjteménye egyre számozottabb méretet öltött.

A hosszabb külföldi kutatóút lehetőségét egy szomorú hír hozta meg számára: Új-Guineában trópusi betegségben elhunyt a nagy tudású Fenichel Sámuel. Az ő munkájának folytatását tűzte ki célul maga elé Bíró Lajos. Herman Ottó és Chyler Kornél felkarolták tervét, és segítségével eladhatta a múzeumnak óriási rovtani gyűjteményét. Az ezért kapott pénz, ha szűkösen is, de lehetővé tette számára a nagy utazást, a kutatómunka kezdetét.

Pontosan 1896. január elsején ért álmai, s egyben a színpompás paradicsommadarak földjére, Új-Guineába. Fenichel bázis-területén; az Astrolabe-öbölnél kezdett bele a nagyszabású munkába – mondhatni, roppant szerény körülmények között. Kiindulópontjától egyre messzebb merészkedett: a sziget partja mentén sok száz kilométert tett meg. Közeli kapcsolatba került a sziget érdekes életmódú őslakóival és a velük érintkezésben lévő fehér kalandorokkal, hivatalnokokkal. Színpompás, ámbrá igencsak kevéssé felderített világ volt ez akkortájt, s részben Bíró Lajos eredményei segítettek megismerni az európai emberek számára. Folyamatosan küldte haza a néprajzi és zoológiai anyagokat. 1898/99-ben a Huon-öböl környékét vizsgálta át tudományos szempontból, majd 1900-ban Új-Írország, Új-Britannia és a French-szigetek következtek. Aztán – főleg egészségi okokból –, Ausztrália kellemesebb fekvésű tájára utazott, s ott a Kék-hegységben pihent, szokás szerint gyűjtőmunkát végezve közben. Röpke egy hónap után újra ott találjuk szeretett második hazájában, Új-Guineában. Ezt a szigetet 1901 decemberének végén hagyta el, ámbrá akkor még nem tudta, hogy végleg. Hazautját Jáván, Sri Lankán és Indiában is megszakította, közben természetesen ott is kutatva a természet titkait. Így aztán csak 1902. augusztus végén ért Magyarországra. Teljes zoológiai gyűjtése mintegy kétszázezer (!) darabot tett ki. Ebből közel kétezer példány bizonyult teljesen új fajnak, melyek közül közel 150-et róla neveztek el. Néprajzi gyűjtése szintén igen jelentős: kb. hatezer ilyen jellegű tárgyat juttatott haza.

Megérkezését díszes fogadással ünnepelték, aztán, ahogy más esetben is volt már példa erre, hamar megfélemeztek róla. Csupán szerény állást kapott, nagyon alacsony fizetéssel, és semmi lehetőséget újabb nagyszabású trópusi felfedezőútra. Kivételes értékkel bír az a nemes gesztus, amikor a szegedi Ferenc József Tudományegyetem tiszteletbeli doktorrá avatta. Későbbi éveiben több saját zsebből finanszírozott, szerény európai rovtani gyűjtőtutott tett, sőt – egyes források szerint – rövid időre Indiába és Burmába is eljutott. Ám nagy álma, hogy hátralévő életét a trópusi kutatásoknak szentelje, már nem valósulhatott meg. Hetvenöt éves korában halt meg; céltudatos, áldozatos élete példaértékű minden tudományos kutató számára.

A völgyember

Kittenberger Kálmán, a legismertebb magyar „afrikáner” 1881. október 10-én született egy nehéz sorsú lévai iparoscsalád nyolcadik gyermekeként. Valószínűleg ez a gyermek- és ifjúkori nincstelenség, majdnem nyomor formálta egyéniségét puritánná, keménnyé, céltudatosná; ugyanakkor tudjuk, nehéz természete gyakran okozott kellemetlenségeket számára.

Szülővárosában szerzett tanítói oklevelet, később pedig a Magyar Nemzeti Múzeumban segédpreparátorként dolgozott, miközben belekezdett a tanárképző főiskolába. Ebből az időszakból származik első, csak kéziratban fennmaradt tanulmánya a madarak szakszerű preparálásáról. Szűkös anyagi körülményei miatt abba kel-

lett hagynia a főiskolát, és a Brassói havasok lábánál fekvő Tatrang faluban lett tanító. Ám csupán néhány hónapot töltött az ottani nebulók nevelésével, mert élve a kedvező alkalommal, Damaszkín Arzen expedíciójához csatlakozva 1903-ban Kelet-Afrikába utazott. Rövidesen teljesen egyedül maradt, mert Damaszkín visszatért Magyarországra, de felszerelésének tetemes részét hátrahagyva lehetővé tette Kittenbergerek a további zoológiai gyűjtőmunkát s a vadászatot.

A fiatal kutató lelkesen vetette bele magát a munkába. Amit tudott, a Magyar Nemzeti Múzeumnak juttatott, de mivel az alig segítette, kénytelen volt másnak is dolgozni. Földünk számos ilyen intézményét, köztük a British Museumot is gyarapította, gazdagította „Bwana” Kittenberger. 1903 és 1906 között gróf Teleki Sámuel nyomdokán, a Kilimandzsáró tövében tanyázott, később Abesszíniában, a danakil fejedelemség földjén gyűjtött, majd 1908–1912

között a Viktória tó keleti partvidékét „bogarásztá” alaposan végig, közben rengeteg puskázva, s vadállatokat fogva be a megújuló Budapesti Állatkertnek. Majd következett Uganda. Olykor hazatért rövid látogatásokra, de amilyen gyorsan csak tehetette, utazott vissza a Sötét Kontinensre. Rengeteg kalandban és életveszélyben volt része. Egy csütörtökös töltény miatt legyűrte és súlyosan megsebesítette egy oroszlán: az utolsó pillanatban sikerült lelőnie a ragadozót. Átesett a feketevízlázon, vérhason, több ízben a malárián. Bennszülött lándzsa sebesítette meg a fején; ennek nyomát élete végéig viselte. Az első világháború kitörése angol gyarmaton találta. Rövidesen letartóztatták és Indiába internálták. 1919-ben szabadult s tért vissza Magyarországra. Mindent teljesen újra kellett kezdenie. 1920-ban megnősült, s Nagymarosra költözött, ahol haláláig élt. Ugyanebben az évben vette át a Nimród vadászújság szerkesztését, amelyet 1948-ig adott ki. Még kétszer jutott él Afrikába, az 1920-as esztendőben. Ugandában és Kongóban vadászott, gyűjtött, főleg a Magyar Nemzeti Múzeum számára. (Ezután készült csodálatos Afrika-kiállítása az 1956-os tűzvész során semmisült meg.)

Hat Afrika-utjáról összességében kb. 62 ezer különböző preparált állatot küldött, illetve hozott magával haza: 213 db emlőst, 2500 madarat, mintegy 1000 kétélűt és hüllőt, valamint 57 ezer gerinctelen alsóbbrendűt. Utóbbiakból közel 300 faj (!) volt addig teljesen ismeretlen a tudomány számára, ezekből csaknem 40-et róla neveztek el. Cikkei és könyvei, a „Vadász és gyűjtőúton Kelet-Afrikában”, a „Megváltozott Afrika” és „A Kilimandzsárótól Nagymarosig” komoly értékei vadász-, s egyben zoológiai irodalmunknak. Angola fordított első műve azon a nyelverületen szintén sikeresnek bizonyult: az „örökzöldek” közé tartozik, melyeket újra és újra meglepeltetnek.

A 30-as években Kittenbergerek ügyészolván a lap és a vadászat volt mindene. A Nimródot ő emelte világszínvonalra. Nem volt könnyű dolga, mert nyílt, szókimondó természetével szinte vonzotta az ellenségeket. Sajtópereket zúdítottak a nyakába, melyeket többnyire megnyert, sőt párbajozni is kényszerült, hasonló kiemével. Nagy és örök álma maradt újra kijutni Afrikába. Ez a lehetőség azonban már nem adatott meg neki: kitört a második világháború, aztán a kommunisták vették át a hatalmat, s kiforgatták mindebből. Nem sokkal rehabilitálása után, 1958. január 4-én meghalt. Véleménye, szava sok tekintetben még ma, teljesen más körülmények közötti világban is mércének számít, szoborrá merevedett legendás egyénisége, alakja pedig a legnagyobb magyar afrikavadászé. Világraszóló eredményeire tekintettel Kenyában egy csodászép völgyet neveztek el róla Kittenberger Valley-nek.

Az Amazonas ősvadonában

Keves olyan láttaórával bíró, jó tollú vadászíró tart számon a hálás olvasóközön-ség, mint az 1908. december 2-án Buda-
pesten született Molnár Gábort. Savanyú-
sanyarú gyermekkor után, amibe csak a
természetjárás és olvasás csöpögtetett
némi örömet, Pápán szerzett mezőgaz-
dász képesítést. Aztán két évig különböző
uradalmakban gyakornokként dolgozott.
Gyermekkor álma volt, hogy példaképe-
hez; Bíró Lajoshoz hasonlóan ő is a trópu-
sokon gyűjtőn és vadászson.

Jól ismerte a hazai természetet, kiválóan
lőtt puskával, pisztollyal egyaránt, s a pre-
parálásban is szerzett némi jártasságot,

amikor 1930-ban hirtelen felbukkant előt-
te a nagy lehetőség. Horváth Elemér a
Pusztai Lajos biztosította anyagi javakkal és
a Magyar Nemzeti Múzeum hangsúlyozot-
tan csakis erkölcsi támogatásával dél-ame-
rikai gyűjtőexpedíciót szervezett. Ennek a
kis csapatnak harmadik tagja lett Molnár
Gábor.

Júniusban érkeztek Brazíliába, ahol őt
előreküldték Manausba, előkészíteni az
utazásukat, a munkát. Miközben ezen fára-
dozott, kapta a kellemetlen hírt: társai
megbetegedtek, pánikszerűen hazautaz-
tak, s otthagyták őt pénz és felszerelés nél-
kül, teljesen egyedül – boldoguljon, ahogy
tud!

Tudott. A Ford társaság alkalmazta, mint
farmfőnököt, a Tapajos folyónál fekvő
Fordlandia kaucsukültetvényükön. Ez a
munka nem volt különösebben nehéz, s
tűrhető megélhetést biztosított számára
még úgy is, hogy két hónapot dolgozott,
majd két hónap szabadságot kivéve az

Amazonas folyó mellékágainak vadonjait
kutatta vadász- s egyben gyűjtőexpedi-
cióin. Ideális volt neki ez az állapot; meg-
gazdagodni ugyan nem lehetett belőle, de
nem is ez volt a cél. Minden újtárol küldött
a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékba
gerinctelen állatokat, néha mást is.

Roppant sikeres vadász volt, nagyszerűen
alkalmazkodott a trópusi esőerdő világá-
hoz. 44-es Winchestere ritkán tévesztett
célát, ugyanakkor imádott bogarászni, gyűj-
teni. Bizonyára egyike lett volna legsikere-
sebb zoológiai kutatóinknak, ha egy vélet-
len baleset drámai módon véget nem vet
sikeres életmódjának, boldogságának.
1932. március 7-én közvetlenül előtte fel-
robbant egy doboz gyutacs, miáltal el-
vesztette szeme világát; megvakult. Nem
sokkal később hazautazott, s nemes gesz-
tussal óriáskigyót vitt ajándékba a Buda-
pesti Állatkertnek. Megtanulta „belső látás-
sal” szemlélni a világot: előbb cikkekben,
később nagy sikerű, izgalmas könyvekben
dolgozta fel brazíliai élményeit. Szín-
pompásan, plasztikusan, az olvasót ele-
jétől fogva magával ragadva fogalmaz, bár
a szakemberek látják, hogy nem ritkán élt
az írói szabadság adta lehetőségekkel.
Ennek ellenére könyvei komoly forrás-
értékűek: jól tükrözik a kort, bemutatva a
mások által „zöld pokolnak” minősített ősva-
dont, mely Molnár Gábor tollán „kedves
Amazóniává” szelídült, hiszen ő ott otthon
volt, s hozzáértőként kutatta titkait.

1964-ben és 1968-ban, immár vakon,
Mongóliában járt, keresztül-kasul bebaran-
golva ezt az egzotikus országot, majd
kitűnő könyvet írt róla. Aztán 1972-ben
újra felkereste Brazíliát, több hónapig
gyűjtött újra társai segítségével. 1980.
október 29-én halt meg Budapesten. Em-
lékét, gondolatait, kalandjait több mint
húsz kötetnyi, egymillió feletti példány-
számban kiadott könyve őrzi.

Író volt, és vadász

„Nem szeretném, ha az olvasó tévesen azt
hinné, hogy expedícióim folyamán ki-
zárólag arra törekedtem, hogy minél több
állatfajt gyűjtsek össze... Elsőrendű célo-
m nem a gyűjtemény illeten gazdagítása
volt, hanem az, hogy a már megismert
vadfajok egy-egy kiváló vagy legalábbis
figyelemreméltó példányára tegyek szert.
A jelszó tehát nem az volt, hogy „még egy
fajjal többet”, hanem az, hogy „mindegyik
fajból a lehető legkülönbet” – hirdette ars
poeticáját gróf Széchenyi Zsigmond Tró-
feáim bemutatkozás c. könyvében.

A neves nimród, író, utazó, fotós azon
kivételes alakja történelmünknek, akit
határtalan vadászszennvedéllyel ajándékoz-
tak meg az égiek, s elegendő vagyonnal is

rendelkezett, hogy valóra váltsa álmait.
Páratlan élményeit pedig a legmagasabb
fokú irodalmi szinten tudta feldolgozni.
Biztosan akadtak, vannak nála nagyobb
életzsákmányt felmutató trófeagyűjtők, és
jobb szépirók is – bár az ilyen kategóriák
mindig viszonylagosak –, de a fenti tulaj-
donságok senki másban nem párosultak
olyan kivételesen magas fokon, és olyan
harmóniában, mint éppen benne.

1898. január 23-án, Nagyváradon szüle-
tett; úkapja volt a Magyar Nemzeti Mú-
zeumot alapító gróf Széchenyi Ferenc, s
Lajos nevű dédapja az elsők között írt
magyar nyelven vadászati szakkönyvet.
Nagyapja és apja ugyan főként lovakkal
foglalkozott, s csak másodsorban a vadá-
szattal, de mindkettőjükben volt irodalmi
talentum. Gyermekkorát Sárpentelén töl-
tötte; ott és Székesfehérvárott tanult, majd
Budapesten érettségizett. Katonaként részt
vett az első világháborúban, majd azt kö-

vetően előbb a fővárosban, aztán Mün-
chenben, Stuttgartban és Cambridge-ben
hallgatott egyetemi előadásokat.

A tanultakat aztán a család köröshegyi bir-
tokán próbálta hasznosítani – mi tagadás,
kevés sikerrel. Már akkor is sokkal jobban
érdekeltek a vadászati jellegű utazások, a
zoológia, mint a gazdálkodás. 1927-ben
vadászott először Afrikában, mely konti-
nensre még nyolc alkalommal sikerült el-
jutnia. Megfordult Szudánban, Egyiptom-
ban, Líbiában, Kenyában, Tanganyikában
(ma Tanzánia) és Ugandában. A Fekete
Földrészt kb. 130 féle nagyvadja közül 80
félért sikerült területekhez hoznia, köztük
néhány igen nagy ritkaságot, mint karakált,
szitutungát, bongót, sörényes juhot. Szu-
dánban lőtt addax-, más néven menden-
antilopja világrekorder lett, s tudomásom
szerint még most is tartja első helyét
(1935 óta!) a patinás Rowland Ward tró-
feakatalógusban. Közben, 1935-ben
Alaszkába is eljutott, majd 1937/38-ban
pedig Indiába látogatott, ahol maharadszák
nagyra becsült vendégeként vadászott.
Élményeit csodálatos könyvekben örökítet-
te meg; részben pontosan ezek által lett a
magyar vadászati kultúra egyik legfőbb,
meghatározó alakja.

A második világháború, majd az azt követő
kommunista diktatúra derékba törte pá-
lyafutását. Budapest ostrománál háza
porig égett, benne az élete zsákmányát
jelentő mintegy ezerháromszáz trófeával.
Hányatott sors várt rá: mellőzés, kitele-
pítés, börtön. Az '50-es évek legvégén re-
habilitálták; két utolsó Afrika-útjára ezután
került sor, már állami támogatással. Régi
könyvei megint kiadásra kerültek, és újab-
bakat is írt, melyek közül az Ahogy el-
kezdődött és az Ünnepek jelentik írás-
művészetének csúcstét.

1967. április 24-én hunyt el. Sokak szerint
ahogy dédapjának testvérét; gróf Széche-
nyi Istvánt a „legnagyobb magyarnak”
nevezzük Kossuth nyomán, úgy gróf
Széchenyi Zsigmondot méltán megilleti a
„legnagyobb magyar vadász” kitüntető
cím. Ez ugyan talán túlzás egy kicsit, de
hogy a legnagyobbak között van az őt
megillető helye, az bizonyos.

Kovács László

EMLÉK- MORZSÁK

dr. Nagy Endréről

Az 1980-as évek közepén szálfatermetű úr keresett fel a lakásomon. A kapun belépve a kezét nyújtotta, hogy bemutatkozzon, de ebben hirtelen egy gondolattal megelőztem: közöltem vele, hogy valóban nem találkoztunk még az életben sehol, de akkor is tudom, kihez van szerencsém: dr. Nagy Endréhez.

Meglepve mondta, hogy így igaz. Betesékeltem a nappaliba, ahol a sok növény között helyet, majd itallal kínáltam. Közben egy fiatal tigrispiton csúszott elő a növények közül.

– Gyönyörű állat – jegyezte meg vendégem –, de igazából nem nagyon kedvelem a kígyókat, mivel egy kellemetlen kalandom fűződik hozzájuk: egyszer a cipőmben telepedett egy kobra, és amikor fel akartam húzni, szembeköpött méreggel. Egy hétig vak voltam de aztán helyreállt a látásom.

Mielőtt beszédbe elegyedtünk volna, könyveket mutattam, melyben fiatalkori fényképei, családja, munkatársai, illetve magyar vadászvendégei voltak, pl. Fuchs Antal, dr. Zoltán János, dr. Tomai Éva, Rácz Antal stb. A beszélgetés hosszúra nyúlt. Végül is elmondta, miért keresett fel. Mivel nemsokára visszarepül Afrikába, szeretné, ha a tél folyamán én gondoznám a balatonedericsi otthonában lévő madarait: gyöngytyúkokat és vadlibákat. Természetesen elvállaltam, és megígértem, hogy tavasszal, mire visszajön a szalonkahúzásra, hiánytalanul visszakerül a madárállomány. Akkor még nem tudtam, de ma már igen, hogy madarakra garanciát vállalni a legnagyobb felelőtlenség.

Hat köbméteres díszítő volt akkoriban az udvaromon; egy héten belül négy gyöngytyúk fulladt a tóba. Tavaszig szinte az egész

állományt meg kellett vennem tenyésztőtől, hogy hiánytalanul visszaadjam a madarakat Bandi bácsinak...

Több éven keresztül segítettem, amit tudtam, mivel úgy tiszteltem, mint apámat. A múzeumban lévő akváriumokat technikai eszközökkel, növényekkel, díszhalakkal telepítettem be, s az ezekkel járó takarítás is rám várt. Madárröpdét is építettem, amit díszfácánokkal és papagájokkal telepítettem be. Bandi bácsi is sokszor eljött hozzám, mivel abban az időben sok díszfácánom volt, illetve sokat preparáltam, többek között neki is egy Afrikából hozott keselyűt. Mivel szerette az élethű preparátumokat, sokszor ötven-hatvan dísz- és vadászfácánt nézegethetett a műhelyem falán.

Egyik nap így szólt hozzám:

– Béla, a te helyed nálam lesz: az Afrika Múzeum melletti épületben kapsz egy szo-

bát, és alkoss olyant, ami oda illik! – Ez a kiállítás azóta is megvan.

★

Kapcsolatunkból aztán barátság lett. Ha tehettem, igyekeztem minél több időt Bandi bácsival tölteni, de a legszebb emlékeim mégis az Afrika Múzeum fölött lévő kis vadászházban eltöltött órák, illetve a múzeum kandallója előtti beszélgetések voltak. Szerettem, ha Afrikáról mesélt; az ott élő állatokról, emberekről, a természetéről. Mesélt a kafferbivalyyal esett kalandjáról, amely majdnem tragédiával végződött, és csak Mbongo nevű hannoveri vérébének köszönhette az életét. De a leopárdvadászatairól szóló kalandjait is nagy élmény volt végighallgatni. Sokat mesélt Afrika természeti szépségeiről; a Meru-hegyen sokszor végignézett csodálatos napfélkeltékről, a kolobusz majmok életéről és a Kilimandzsáró havas csúcsáról, amely mindig más és más színben tündökölt. A Momella-tavak szépségéről, az afrikai emberek életvidámságáról, őszinteségéről és ragaszkodásáról. Muheréről, az öreg fegyverhordozóról, Bandi bácsi első számú kedvencéről, aki sokszor elmondta: mindig pihenni kell, ha hagyják az embert. Bármiről mesélt, szívesen hallgattam, de leginkább a madarakról szóló élményeit, tapasztalatait figyeltem érdeklődve. Nagy lelkesedéssel beszélt 1971-es vadászati vi-

lágkiállításról is, mivel a Tanzániai pavilon kialakításával őt bízták meg, a megszervezéstől az elkészítésig, mindenki meglepésére. Elmesélte, hogy erre a világra szóló eseményre egy kipreparált kolobusz majmot akart bemutatni; a merui őserdőhöz elválaszthatatlanul hozzátartozik ez az állat. Ahogy hallgattam, szinte én is ott voltam vele a Meru ködös erdeiben.

– Ezek a fekete-fehér színű állatok testük két oldalán hosszú, fehér színű szőrzetet viselnek: ugrás közben látszik igazán csodálatos bundájuk, amit zászlóként húz-

nak maguk után... – de hirtelen dőbönenet ült az arcára, majd így fejezte be a történetet:

– Mikor ott feküdt előttem holtan, úgy nézett rám, mint egy ember. Ettől a perctől fogva soha többé semmilyen indokkal nem fogtam fegyvert kolobusz majomra...

Tavaszdodik; lassan itt a szalonkahúzás ideje. Bandi bácsi pár napon belül biztos megérkezik. A megérzésem jó volt: hatalmas karton dobozzal állított be hozzám, majd így szólott:

– Kedves Béla, keresd elő a legnagyobb terráriumodat, hoztam neked valamit Afrikából!

Az örömtől és a kíváncsiságtól hajtva kerítettem egy százliteres terráriumot, amit alig bírtam cipelni. A terrárium fölé helyeztem a dobozt, majd résnyire kinyitva zörgettem, rázogattam: sehol semmi. Szétnyitottam a doboz tetejét, és láttam, hogy tele van szövőmadarak fészkeivel. Egyesével szedegettem ki a fészkeket, amelyeket szintén megrázogattam. Már csak három fészek volt a doboz alján, de semmilyen állatot nem láttam.

Kiürült a doboz. Bandi bácsi a meglepetéstől sápadtan nézett rám:

– De Béla, legalább tíz afrikai gekkót hoztam neked! Úgy látszik, mind kiszökött a dobozból... talán a repülőgépen?

– Ó, Bandi bácsi, semmi gond! – vigasztaltam. – Majd jövőre jobban sikerül!

★

A Meru-hegységben van egy kristálytisza vizű, nagy tó: a neve Nagy Endre-tó. A tanzániai hatóság úgy határozott, hogy negyven év alatt kifejtett tevékenysége elismerésül ezt a tavat Bandi bácsiról nevezik el. Fekete munkatársai nagyon szerették, mivel megtanulta a nyelvüket, és a hosszú évek során tekintélyt szerzett közöttük. Előbb „Masharubu”-nak hívták, majd „Mzee”-nek nevezték, ami suhaéli nyelven szakállast, illetve öreget jelent; ez a legnagyobb megtiszteltetés ezen a vidéken.

Hosszú évek alatt egy kiváló embert ismertem meg, kinek acélból volt a szervezete de a lelke mélyén szelíd volt. Akit a kafferbivaly nem tudott legyűrni, és akiről azt gondoltam, matuzsálemi kort fog megélni, annak a kisebb-nagyobb balesetek aláásták egészségét. Sokszorosan sérült, de lelkiereje töretlen maradt. Mindig a tapolcai kórházban ápolták. Sokszor látogattam, s még ott is tervezgettünk, hogy a múzeum területén be tudjuk mutatni a világ fácánjait. De sajnos a sors nem így akarta. Bandi bácsi, a magyar vadászok példaképe eltávozott az örök vadászmezőkre. Hamvait Tanzániában és Balatonedericsen helyezték örök nyugalomra. Emléke szívemben örökre megmarad.

Afrika a Balaton partján

Ha valakit érdekel a fekete kontinens élővilága, feltétlenül látogasson el a dr. Nagy Endre által alapított Afrika Múzeumba. A falakon állatokat ábrázoló művészi grafikák díszlenek, s a megannyi trófea, preparátum és állatbőr mellett eredeti faragott bútorok, fadaragások, használati és népművészeti tárgyak fogadják a látogatót. A Múzeumot kis állatkert veszi körül. Tágas karámban zebra legelészik, s természetesen nem hiányozhat a csíkos gnú és a strucc sem. A kétpúpú tevéken még tevegelni is lehet, s persze a pónikat is lovaglásra tartják. A parkban látható még a hazai nagyvadfauna minden illusztris képviselője.

Pócsi Béla

termeszet • kaland • tudomány

FELÉBREDT A VILÁG

A mérkőzés állása: Rió ± 0

ENSZ VILÁG CSÚCSÉRTEKEZLET A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSRŐL (JOHANNESBURG, 2002. AUGUSZTUS 26 – SZEPTEMBER 4.)

A nemzetközi gazdasági körök megsemmisítő visszavágásra készültek, csak hogy közben felébredt a világ, és a nagy társadalmi érdekcsoportok segítségével sikerült megőrizni a Riói Konferencia eredményeit. Azért Rió ± 0 , mert a riói szövegekbe itt-ott „felpuhító” szavak kerültek bele, viszont keletkezett néhány kötelezettség egy fenntarthatóbb és igazságosabb világ irányába ható lépések megtételére. Úgy látszik, hogy a világméretű társadalmi eszmélés időállandója legalább tíz év...

Hogyan jutottunk el idáig? Előrelátó gondolkodók régóta figyelméztetnek bennünket: pl. Malthus angol lelkész már a XIX. század elején arra a következtetésre jutott, hogy az emberiség létszáma mértani haladvány szerint növekszik, míg az anyagi javak termelése számtani haladvány szerint halad, ezért az emberiség elnyomorodása elkerülhetetlen. A XX. század második felében tudós körökben egyre többen foglalkoztak „a növekedés korlátaival”, aminek egyik eredménye, hogy U Thant ENSZ-főtitkár 1969-ben megdöbbentő bejelentést tett: „Ha a jelenlegi irányzatok továbbra is érvényesülnek, biztosra vehető, hogy veszélybe kerül az élet a bolygónkon”. A bejelentés nyomán került megrendezésre „Az Emberi Környezet ENSZ-Konferenciája” Stockholmban, 1972-ben. A konferenciára az emberközpontú gondolkodás volt jellemző; a globális környezeti problémákról akkor még nem esett szó.

Rio és az új utak

A 80-as évek közepén újabb ENSZ konferencia szervezése kezdődött; ennek szak-

mai előkészítésében döntő szerepet vállalt az ún. „Környezet és Fejlődés Bizottság”, amelyet elnökéről Bruntland-bizottságnak szokás nevezni. A Bizottság „Közös Jövőnk” c. jelentésének központi gondolata a fenntartható fejlődés lett. A „Környezet és Fejlődés ENSZ-Konferencia”, mely Rio de Janeiróban került megrendezésre 1992-ben, kísérletet tett a gazdasági fejlődés és a környezetvédelem érdekeinek összehangolására.

A Riói Konferencia sikerén fellelkesülve eminens környezetvédő körök az IUCN égisze alatt megfogalmazták „A Környezet és Fejlődés Nemzetközi Egyezségokmányát”, amely először öntötte formába a környezetvédelem világetikáját, első helyen kiemelve, hogy „az élet bármely formája tiszteletre méltó és védelemre érdemes”. Nemzetközi egyezményekben szokatlan részletességgel szabályozza a részes államok és az állampolgárok jogait és kötelességeit, az együttműködés szabályait, az egyes környezeti elemekkel (ideértve a kultúrát is) és a környezeti ártalmakkal (ideértve a határokon túlterjedő környezeti

hatásokat is) kapcsolatos feladatokat. Megalkotta a globalizáció okozta környezeti problémákkal kapcsolatos szabályokat, a fejlődéshez, a tanuláshoz, az egészséges életkörülményekhez való jogok biztosításának keretszabályait, a szegénység felszámolásával és a szükséges források biztosításával kapcsolatos kötelezettségeket, valamint a fentiekhez a felelősségi elveket. Az egyezmény nem jött létre, viszont megtermékenyítő hatással volt a nemzetközi környezetvédelmi eseményekre.

A pénzügyi válság visszavág

A nemzetközi gazdasági körök kevésbé voltak lelkesek a Riói Konferencia eredményeitől. A Világ Kereskedelmi Szervezet (WTO) éljeze alatt ők is megalkották a maguk egyezségokmányát, melynek fő feladata, hogy kiküszöbölje a világgazdaság folyamatos növekedése elé a környezetvédők és más közügyekben ténykedő csoportok által gördített akadályokat. Mindenekelőtt a tőke és a javak szabad áramlását kívánják biztosítani, valamint a természeti erőforrások korlátlan kiaknázásának lehetőségét. Saját szabályokat és területet akartak létrehozni a nemzetek fölötti gazdasági bíraskodás megvalósítása céljából. A WTO a riói vívmányok eltörlésére készült, ám a társadalmi szervezetek széleskörű tiltakozó mozgalmat szerveztek, így ez az okmány sem került ratifikálásra.

Az ENSZ rendkívüli közgyűlést hívott össze New Yorkba, 1997-ben, a Riói Konferencián elfogadott feladatok áttekintése céljából. A konferencia megállapította, hogy nemzeti vonatkozásban voltak pozitív fejlemények a Rió utáni öt évben, de az alapvető globális problémák tekintetében szinte semmi kézzelfogható eredmény nem született. Ilyen előzmények után került sor 2002. augusztus 26-tól szeptember 4-ig az ENSZ „Világ Csúcsértekezlet a Fenntartható Fejlődésről” című konferenciájára (angol mozaikszóval „WSSD”), melyen mintegy 200 ország küldöttsége vett részt.

A világ Afrikában

A csúcsertekezlet a Dél-Afrikai Köztársaságban, Johannesburgban került megrendezésre. Az afrikai állam nagyot teljesített: Dél-Afrikában a közbiztonság nagyon rossz, ám a csúcskonferencia alkalmából több ezer önkéntest képeztek ki, és öltöztettek fel az e célra gyártott egyenruhába. A helyiek azóta büszkén emlegették, milyen erős rendőrségük lett.

Johannesburg hatalmas, szétszórt városmagokból álló település-együttes. Az eseménysorozat három városrészre terjedt ki, ezek egymástól egyenként 20–30 kilomé-

terre vannak. A csatlakozó rendezvényeken a társadalom és a nagy társadalmi csoportok nyilvánultak meg, hatalmas nyomást gyakorolva a politikai szereplőkre. Álláspontom szerint döntő részben ennek köszönhető, hogy a csúcstalálkozó eredményesen zárult, megőrizte a Riói Konferencia eredményeit, amelyek tudatosultak a világ számára. A csúcstalálkozó előtt, alatt és után szerte az országban helyi rendezvények kerültek megrendezésre: előadások, rajzpályázatok, kiállítások, öko-vásárok, stb. Nagyon jó, hogy Afrikában volt a csúcstalálkozó, mert a világ szegényebbik fele végre kellő súllyal be tudta mutatni a problémáit a csatlakozó eseményeken.

Magyarország a Csúcstalálkozón

A magyar küldöttség vezetője dr. Szili Katalin, az Országgyűlés elnöke volt, aki plenáris ülésen mondta el hazánk álláspontját, majd egy másik plenáris ülést elnökölt. Dr. Kóródi Mária környezetvédelmi miniszter zsúfolt programon vett részt, rengeteg tárgyalást folytatott. Külön ki kell emelni dr. Faragó Tibor főtárgyaló szerepvállalását, akit alelnökévé választott a Csúcskonferencia.

Én magam először jártam ekkora rendezvényen. Napokat vett igénybe, amíg kiismertem magam a három centi vastag programfüzetben. Szerencsére vannak helyi kapcsolataink: a Zöld Pók Alapítvány alapítója az APC (Association of Progressive Com-

Kiszel Vilmos felvétele

munication) nevű nemzetközi társadalmi szervezetnek, amelynek Johannesburgban van a központja. Az APC 2000. évi stratégiai elnökségi ülésének mi voltunk a házigazdái Visegrádon és Vácott, s dél-afrikai barátaink boldogan segítettek bennünket eltájékozódni ebben a hatalmas és számunkra idegen országban.

Munkám során egyrészt a társadalmi mozgásoknak és azok hatásmechanizmusának megismerésére, másrészt a független szakmai közösségek (IUCN, ACUNS, Föld Charta stb.) üzenetének összegyűjtésére és közvetítésére helyeztem a hangsúlyt. A magyar küldöttség több magas rangú képviselőjének programjában segédkeztem, illetve tettem javaslatokat.

WEHAB – a közös célokért

Kofi Annan, az ENSZ főtárgyalója azt mondta a Johannesburgi Csúcs előtt: „Környezet kontra fejlődés – ellenkezőleg, mint ahogy a közvélemény hiszi, össze tudjuk hangolni e két dolgot”. Programját a WEHAB angol mozaikszóban foglalta össze, és az alábbi eredmények sikerében bízott:

„W”, mint *water*, azaz **víz**: egymilliárd embernek nincs tiszta ivóvize, kétmilliárd ember higiénés körülményei tarthatatlanok; ezt belátható időn belül legalább felére kell csökkenteni.

„E”, mint *energy*, azaz **energia**: több mint egymilliárd ember számára kell modern energiaszolgáltatást biztosítani, segíteni a megújuló energiaforrások használatát, csökkenteni a túlfogyasztást.

„H”, mint *health*, azaz **egészség**: napirendre venni a mérgező és veszélyes anyagok kérdését, csökkenteni a légszennyezést, leszorítani a malária és más, nagy tömegeket érintő betegségek hatását.

„A”, mint *agriculture*, azaz **mezőgazdaság**: megállítani és visszafordítani a talajpusztulást, ami jelenleg a világ termőterületének kétharmadát érinti.

„B”, mint *biodiversity*, vagyis **az élő-**

világ változatossága: visszafordítani a trópusi esőerdők és mangroveerdők pusztítását, a korallzátonyok 70%-a veszélyeztetett, megtizedelni a világ halászatát.

Kulturális sokféleség és a Föld Charta

Végre beépülni látszik a fenntarthatóság szempontjai közé a kulturális örökség és sokféleség. Maga a Csúcstalálkozó is a kulturális sokféleség egyik megnyilvánulási formája, s a hozzá csatlakozó párhuzamos rendezvények kulturális szempontból még sokkal gazdagabbak voltak. Persze mindez újabb belső ellenmondást hordoz, hiszen a fejlődés, az új teremtése óhatatlanul a meglévő dolgok átalakításával, illetve elpusztításával jár együtt.

A Johannesburgi Csúcstalálkozó előkészítő konferencián indították útjára a Föld

Chartát, melynek népszerűsítése a csúcstalálkozáson folytatódott. Nyilatkozatában leírja a Földet, mint az élővilág otthonát, bemutatja a globális helyzetet, az előttünk álló kihívásokat és egyetemes felelősségünket. Alapelveiben részletezi az élő közösségek iránti tisztelet és gondoskodás elvét, az ökológiai integritás elvét, a társadalmi és gazdasági igazságosság elvét, a demokrácia az erőszakmentesség és a béke elvét. Végül felhív a fentiek megértésére, elfogadására és megvalósítására a Föld és élő rendszerének megőrzése érdekében. Egyelőre csak szép szavak, amelyek szívemből szólnak – de reményeim szerint a Charta gyorsan fejlődő, sikeres életútra számíthat. Javaslom, hogy hazánk is csatlakozzon hozzá.

Felébredt a világ!

A felsőszintű tárgyalások első napján gépsyűk figyelték a 35 ezerre becsült tüntető tömeg felvonulását, akiknek jelenléte bizonyított arra, hogy felébredt a világ, és a közvélemény nincs meglepődve az elért eredményekkel. Nem véletlen az, hogy Colin Powell amerikai külügyminiszter beszédekor a zárt ülésteremben a napijeggyel érkező megfigyelők „elárultak” (*betrayed, betrayed stb.*) feliratú vásznat feszítettek ki. Az USA elzárkózása a közös gondok megoldásától rányomta a bélyegét az egész csúcstalálkozóra. A tárgyaló országok egyre merevebb „szekértáborokba” csoportosulnak, amely között az átjárhatóság folyamatosan csökken. Három nagy tábor feszül egymásnak: az USA és változó, alkalmi „szövetségesei”, az Európai Unió tagállamai, valamint az ún. G77-es országok. Ez utóbbiak a szegény országok, akik mostanra már nem 77-en vannak, hanem több mint 130-an. Ez a csoport és – bízom benne – a világ boldogabbik felének társadalmi mozgása lehet az, ami majd kimozdítja az eseményeket a jelenlegi holtpontról.

Késlekedésre nincs ok. Mindent meg kell tenni, amit csak lehet, és a fenntarthatóság irányába hat. Achim Steiner, az IUCN főtitkára szavaival: „Számos faj, élőhely és közösség számára már így is késő. A környezetvédelem nem a végzet és a borúlátás hangja, hanem a társadalmi változások forrása, ami segít a jó megoldások kiválasztásában, miközben megértjük a fenntarthatatlanság árát. A csúcstalálkozó lehetséges sikertelensége nem jelenti majd a világ végét, csak megnöveli a nem fenntartható fejlődésért fizetendő borzalmas árat.”

Kérdés, mennyire tanulékony az emberiség. A jelek szerint egyelőre még mindig nem eléggé.

Kiszel Vilmos
a Göncöl Alapítvány elnöke

KÉP A KERETBEN

Az Állatvédelmi Törvényről az állatvédő szemével

Kovács Zsolt felvétele

Az állatok védelmének törvényes formába öntése ma már elvárható minden olyan országtól, amely magát európainak szándékozik tekinteni. Noha hazánk földrajzi helyzetén (mármint azon, hogy éppen Európa szívében fekszik) vajmi keveset változtat egy jogszabály megléte vagy hiánya, mégis az állatvédő mozgalmak erős nyomása mellett minden bizonnyal az uniós csatlakozásra való felkészülésnek is szerepe volt abban, hogy néhány évvel ezelőtt megszületett a magyar állatvédelmi törvény. Mi történt azóta? Hozott-e tényleges változást az állatok életében a várva várt jogszabály?

Az Állatok Világnapjára, október 4-ére időzítette az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottsága azt a parlamenti nyílt napot, amelynek témáját az állatok életkörülményei, az állatok védelméről és kíméletéről szóló törvény végrehajtása képezi. Az ez alkalomra elkészült beszámoló összegzése szerint az állatok jelentős részének életkörülményeiben kedvező változás állt be. Szeretném hinni, hogy valóban így van.

Szeretném hinni...

Szeretném hinni, hogy azok az előírások, amelyeknek az ellenőrzések tapasztalatai szerint a borjútartó telepek nagyrészt megfelelnek, nagyrészt megfelelnek a borjak igényeinek is. Szeretném hinni, hogy a liba- és kacsatömés engedélyezése valóban „nemzeti sajátosságaink” megőrzését szolgálja, bár a libatepertő tömeges megjelenése a hentespultokon azt sejteti, hogy itt olyan kereskedelmi igény kielégítéséről van szó, amelyeknek már semmi köze a hagyományhoz; a kulturált és humánus Európa ugyanis csak a brutális állatkínzást tiltja, a hízott libamáj fogyasztását nem. Szeretném hinni, hogy az állatszállítások terén is tapasztalható javulás, bár ha még csak most vannak kidolgozás alatt a rakodási sűrűsége és a pihenőhelyek létesítésére vonatkozó szabályok, akkor el nem tudom képzelni, milyen eredmény volt felmutatható a törvény hatályba lépése óta eltelt közel négy év alatt. Szeretném hinni, hogy a kísérletre felhasznált állatok számá-

nak jelentős csökkenése állatvédelmi okokra vezethető vissza, és nem a kutatásra fordítható összeg megcsappanására.

Mint nyúl a vízben

Állatvédelmi törvényünk kerettörvény, s mint ilyen, csupán általános elvárásokat fogalmaz meg: az egyes állatfajokra vonatkozó részletes szabályok a különböző szakértők által kidolgozott végrehajtási utasításokban szerepelnek. Ámde könnyű általánosan rendelkezni addig, amíg a törvény által érintett valamennyi fél, s maga a törvényhozó is ugyanahhoz a fajhoz (a *Homo sapiens*-hez) tartozik, s nehéz akkor, ha az előírásoknak az élővilág sok ezer fájának

érdekeit egyszerre kell szolgálniuk. Az állattal szembeni „megfelelő” bánásmódról beszélni önmagában alig ér valamit: egy nyúlal szemben például egyáltalán nem kíméletes bánásmód, ha a vízbe dobják, míg ugyanez egy csukának az életét mentheti meg. A törvény csak annyit mond ki, hogy az állatok számára igényeiknek megfelelő feltételeket kell biztosítani, de tényleges igényeikből a végrehajtási rendeleteket kidolgozó szervek annyit kérnek számon, amennyit jónak látnak. Amikor az ember egy keretbe belenéz, nem a keretre, hanem magára a képre kíváncsi, ezért nagy a felelősége, s egyben a hatalma is azoknak, akik ezt a képet megrajzolják.

Aródi Mária felvétele

A parányi, gömb alakú akváriumok alkalmatlanok állattartásra, mégis halak tömegét tartják bennük nosztalgiából

„Gazdátlan” társállattartás

Van a magyar állatvédelemnek egy „moszohagyereke”: ez pedig az ún. kedvtelésből tartott állatok, korszerűbb kifejezéssel társállatok tartása. Ebbe a kategóriába tartozik például hivatalos besorolás szerint valamennyi kutya – bár nehéz eldönteni, hogy az egész életét kurtavason tengető ebek százezreinek tartása kinek a számára jelent kedvtelést, a törvény szempontjából haszonállatként még a parasztudvarban tartott házőrző sem nyert elismerést. A társállattartás részterületének pedig – talán mert látszólag nem állnak mögötte komoly anyagi érdekek – nemigen akadt gazdája: ha egy állat nem ehető, munkára sem fogható, kísérletet nem végeznek rajta, nem veszélyes és nem is veszélyeztetett, és nyilvános bemutatásra sem kerül, akkor nem foglalkozik vele egyetlen szakminisztérium végrehajtási rendelete sem. Pedig ha csak a különféle állateledeleket népszerűsítő hirdetések, tévéreklámokat vesszük alapul, abból is kiviláglik, hogy a társállattartás mögött olyan nagyságrendű kereskedelmi forgalom van, amihez (legalábbis lakossági szinten) legfeljebb a biztosítás, a gyógyszer és az intimbetét mérhető. A társállattartás állatvédelmi előírásai vagy azok hiánya állatok millióinak életkörülményeit érintik Magyarországon.

Csak a lánc marad?

A kedvtelésből tartott állatok sorsáról nem rendelkezik más jogszabály, csak az önkormányzatok rendeletei. Ezek azonban állatvédelmi előírásokat egyáltalán nem tartalmaznak: szinte kivétel nélkül mind az állatot nem tartók érdekeit szolgálják, alig mutatva túl a városi galambok etetésének tilalmán, az egy lakásban tartható macskák számának korlátozásán és a kutyasétáltatás szabályozásán. A kutyát az önkormányzatok egyébként is kizárólag mint veszélyforrást értékelik, holott a kutyaharapások gyakoriságának összevetése, mondjuk, a közúti balesetekével (Magyarországon nagyjából ugyanannyi kutya van, mint autó) azt bizonyítja, hogy ezt a veszélyességet a hatóságok alaposan eltűzözzák. Az önkormányzatok a kutyatartás kérdésének egyetlen lehetséges megoldását az ebtartás és –sétáltatás szabályainak agyonszigorításában látják, ugyanakkor egyetlen rendelet sem tiltja vagy korlátozza a kutyák láncra tartását, holott ez egyértelműen ellenkezik az állatvédelmi törvénnyel, hiszen az állatnak tartós pszichikai károsodást okoz.

Börtöncella eladó!

Míg a magyar állatkertekben gondozott néhány tucatnyi tigris vagy orrszarvú elhelyezésének körülményeire példás gyorsas-

sággal született meg a szabályozás, addig a hazai háztartásokban sok százezer teknőst, pintyet vagy tengerimalacot tartanak elfogadhatatlan, állathoz nem méltó körülmények között. A nyilvános intézményekkel és a gazdasági létesítményekkel ellentétben a lakásokon belül zajló állattartás körülményeit ellenőrizni gyakorlatilag lehetetlen, ezért a hangsúlyt itt az ismeretterjesztés támogatására kell helyezni. Mivel a haszonállattartóval ellentétben a társállattartó az állat életében érdekelt, és nem a halálában, vélelmezhető, hogy ha kellő tájékoztatást kap az állat igényeiről, akkor ennek megfelelően fogja azt gondozni. Nem halogatható tovább az állat- és állatfelszerelés-kereskedelem szabályozása sem. Hiába van állatvédelmi törvény Magyarországon, ha a kereskedelmi forgalomban még mindig kaphatók állattartásra alkalmatlan, parányi kalitkák. Az állatkereskedelemre és a társállattartásra vonatkozó részletes állatvédelmi rendelkezések kidolgozásának azonban az állatvédő társadalmi szervezetek bevonásával kell történnie, ellenkező esetben – az önkormányzati rendeletek példájából okulva – félő, hogy abban a bizonyos keretben torzkép rajzolódik ki.

Bizunk a jövőben!

Rendkívül toleránsnak mutakozó állatvédelmi törvényünk a jelek szerint egyedül azokkal szemben lép fel szigorúan, akik maguk is az állatok érdekében munkálkodnak. A baromfitartó telepek átmeneti mentességet kaptak az állatvédelmi előírások betartása alól, a kóbor kutyák és macskák állatkísérletekre való felhasználásának tilalma haladékat kap az EU-csatlakozásig, mert „mértékadó vélemények szerint azonnali bevezetése komoly fennakadást okozna az oktatásban és továbbképzésben” (belegondolni is rossz abba, ami e mondat mögött rejlik), a cirkuszok pedig mindmáig kivételnek számítanak mindennemű állatvédelmi előírás alól. Ugyanakkor az állatmenhelyek létesítését szigorú feltételekhez köti a jogszabály, miközben a gazdátlan állatok elhelyezésére anyagi források híján egy fillér támogatást sem biztosít az állam.

Összegzésként elmondható, hogy bár a törvény megszületése jogi szempontból kétségkívül nagy lépés, és az Európai Unióval való jogharmonizáció tekintetében jó úton haladunk, állatvédő szemmel nézve nincs sok okunk az ujjongásra. Ha hozott egyáltalán változást az állatok életkörülményeiben az állatvédelmi törvény, a hatás leginkább csak jövő időben tapasztalható.

Mirtse Áron

A kutyák esztétikai műtétjének tekintetében „rugalmas” a törvény: gyakorlatilag szabad kezet biztosít a tenyésztő szervezeteknek.

SZÁZ ÉVVEL EZELEŐTT SZÜLETETT TASNÁDI KUBACSKA ANDRÁS – a szakíró

Kalandozzunk el az ősvilágban, vezessünk expedíciót az időben, tárjuk fel a láthatatlan bányák kincseit, ismerjük meg a mondák állatvilágát, látogassunk el az óriások birodalmába, a repülő sárkányok és a gyíkmadarak földjére, s máris megismerjük az élet fejlődését. A titkok tudója és a misztikus utazások mágusa éppen száz évvel ezelőtt született, s több mint fél évszázadon keresztül zúdíttotta az érdeklődő nagyérdeműre könyveit, színes cikkeit, tudományos tanulmányait, amelyekből az is kapott, aki Szent László pénzét az ékszerboltban kereste...

Tasnádi Kubacska András ismeretterjesztő olvasmányai kábítószerként fertőzték meg a serdülő ifjúságot. Akit csak egy kicsit is érdekelt a természet, nem úszta meg az általa felkínált kalandos szellemi utazást. A zseblámpa fényénél titokban olvasó kisdíákban előbb-utóbb a múltunkat kutató geológus, régész vagy éppen biológus lett, s talán már nem is emlékszik arra, hogy éppen melyik könyve határozta meg életét.

Könyvek kicsiknek és nagyoknak
Írásait újra végiglapozva észre sem veszem,

hogy ismét elmerültem a tárgyszerűen megfogalmazott sorok és a szófordulatokban gazdag, klasszikusoktól vett idézetekkel megtűzdelt, egymást ritmusosan váltó, papírra vetett gondolatok között. Szakértő szemmel próbálom elemezni, mit is nyújtottak számomra könyvei. Milyen lehetett ez az ellentmondásos alkotó lény, akit ugyan még személyesen megismerhettem, de alakját csak műveiből és a környezetéből származó legendákból tudom felidézni.

Napjainkban már régiesnek hat, ha valakire azt mondják, hogy szakíró. Korunk interneten felnőtt gyermekei azt hiszik, hogy ami a világhálón nem található meg, az nincs is, s ami mégis megjelenik a képernyőn, az valami névtelen eredetű szentírás. A vibráló betűk olvasója nehezen tudja eldönteni, vagy nem is akarja tudni, hogy kitől, milyen forrásból származnak a hírek. A szakíró egykor szakmájának alkotó kutatója volt, aki rendelkezett azokkal a képességekkel, hogy saját és mások tudományos eredményeit élvezetes, irodalmi stílusban, s legfőképpen hitelesen jelenítse meg. Az ősvilági kalandozásokba csábító Tasnádi Kubacska minden szóvirágos mondata mögött ott áll a kutatói hitelesség, s nem véletlen, hogy a 12–14 éves gyermekeknek szánt meséi egyúttal forrásértékű tudományos közlemények is. Fiatalkori bécsi levéltári és múzeumi tanulmányaival

alapozta meg szaktudását, s közvetítésével tudtuk meg, hogy a felvidéki üregekből egykor sárkányoktól származónak vélt barlangimedve-csontok kerültek elő, s hogy egyes városok előljáróságának kapujába megláncolt mamutcsontokat függesztettek ki.

Nyomok a kőben

Szenvedélyesen kutatta az őssallatok életnyomait. A csontokon megmaradt elváltozásokról, súlyos őskori betegségekről nemzetközileg elismert, alapvető könyvet írt. Nem tudott és nem is akart ellenállni a különlegességeknek, az igazi kuriózumoknak. Könyveiben egymás után sorakoznak az érdekfeszítő tartalmat sejtető címek: „Párizsi harc az ősvilágban”, „Kétszázú csiga, kövült gyöngy, kasztrált kagyló”, „A barlangi medve húgyköve”...

Többször visszatért kedves nógrádi lelőhelyéhez, a 20 millió évvel ezelőtt élt növények és állatok gazdag ipolytarnóci kincses-tárához. Az őssallati lábnyomok első tudományos feldolgozását neki köszönhetjük, de „Expedíció az időben” c. ismeretterjesztő könyve a száraz szacikknél lényegesen többet árul el az utókornak. Elfeledett adatok, személyes élmények, visszaemlékezések, kitűnő fényképek és rajzok adnak útmutatót a nyomdokain haladóknak. Azóta Ipolytarnóc a hazai föld-

tani természeti értékek legsokoldalúbban bemutatott, kiépített, Európa Diplomával díjazott, a Világörökség címre joggal pályázó ősvilági lelőhelye. Megkövesült főtörzsek, 11 állatfaj több mint háromezer megkövesült lábnyoma, trópusi erdők levélmaradványai és az egykori tengerparti homokban összetorlódott cápafogak tömegei emlékeztetik a látogatókat az elmúlt világra. Az egykori tájon „a forrás vize a laposabb helyeken sekély, tisztavízű tócsákat alkotott, ahová ősz-orrszarvúféle óriásemleősök jártak inni, összevissza taposva sarat..., ahol szikkatabb a homok, ott kevésbé látszik a nyom, ahol képlékeny még a sár vagy éppen víz fedi a homokot, ott remekül látszik a durva, szarusodott, szőmörcsös bőrrrel fedett talp bemélyedése”.

Sokáig csak Tasnádi Kubacska 1970-ben megjelent, *Óriások birodalma* c. gyerekkönyvéből tudhatták a szakemberek is, hogy a mecseki kőszénbányák 180 millió évvel ezelőtt keletkezett mocsarának fővenyében dinoszaurusz-lábnyomok vannak. A kezdetekről szóló valós mese szerint a hatalmas bányában „a napsütés megcsillogtatta a nyomokat. Mire másodszor is odanéztem, eltűntek. Felhőármények vetődött rájuk. Alig egy pillanat játéka volt az egész. Azután megint sírólófényt kaptak, és az újból életre varázsolta őket”. Néhány évvel később, amikor Komlóról egy újabb és teljesen ép lábnyom került elő, csak a vajtűfűlű bennfentesek emlékeztek arra az asztallap nagyságú fekete kődarabra, amit Kubacska annak idején a szénbányából Budapestre hozott. A szállításoktól időközben szétesett kőtömbből további, addig láthatatlan őshüllő-lábnyomok bukkantak elő. Az elfeledett, majd újra felfedezett és *Komlosaurus*-nak elnevezett mecseki dinoszaurusz lábnyomairól hamarosan kiderült, hogy azok nem számítanak ritkaságnak. A bányaműveléssel naponta az életnyomok tucatjait semmisítik meg, s csak a szorgos amatőr gyűjtőknek s az időnként megjelenő szakértőknek köszönhető, hogy a *Komlosaurus*-t már a nemzetközi szakirodalomban ugyanúgy jegyzik, mint az ásványbörzéken.

Világhírű „magyar majom”

A világhírű, 10 millió évvel ezelőtt élt rudabányai emberszabású ősmajom, a *Rudapithecus* sem kerülhette el Tasnádi Kubacska András. Meggyőző stílusa és szakmai határozottsága előtt megnyíltak a bányászok és geológusok féltett kincseit őrző fiókok. A rudabányai főgeológus, Hernyák Gábor is átadta neki egy majomszerűnek vélt állat állkapocstörredékét. A cukroszacskóba csomagolt lelet több más

csonttal együtt Kretzoi Miklós őslénykutató asztalán kötött ki. Több évtized távlatából, amikor már több tucat *Rudapithecus*-maradványt, köztük három koponyatörredéket is ismerünk, tudománytörténeti dokumentum a *Láthatatlan bánya* c. könyvében leírt fogadtatás:

„(Kretzoi) hirtelen megjelenik az asztalomnál, arca sápadt, keze remeg. Az izgalom nyilvánvaló jelei. De semmit sem értek belőlük.

Az állkapocs négy foggal ott a kezében.

– Tudod, mi ez? – kérdi.

– Nem – mondom, mert Hernyák közlése teljesen kiment a fejből.

– Majomállkapocs – szól, és látszik rajta, hogy a szenzáció közlése megnyugtatja.”

Tasnádi az eseményt követő napokban már fényképes cikket közölt az *Élet és Tudomány* c. hetilapban, ahol a „Tudod, mi ez?” kérdésre válaszolva leírta Kretzoi első gondolatát: „Európai, sőt, világszenzáció! Olyan ősmajomfajnak az állkaposa, amely szorosan véve beleillik az ember törzsféjledésének vonalába. A tudomány így mondja: prehomínida majomféle állat, magyarul: elődje az emberi nemzetségnek.” Kretzoi pedig a Magyar Nemzet c. napilapnak adott rövid nyilatkozatában bejelentette a *Rudapithecus hungaricus* felfedezését. Bármilyen furesza is a tudományos világban, ezekről a magyar nyelvű ismeretterjesztő írásokról a leg-rangosabb nemzetközi tudományos folyóiratokban is megemlékeznek.

Becsukom könyveit – elég a példálózásból. Lehetne még folytatni. Pedig még ki sem nyitottam nagy tudósaink életéről írt színes munkáit. Báró Nopcsa Ferenc, a regényes életű dinoszaurusz-kutató vagy Lambrecht Kálmán, a kihalt madarakról szóló monográfia írója egyaránt tollat ragadtatott Tasnádi Kubacska Andrásal. Ma is tanulsággal szolgálhat két kiadást is megírt munkája, a „*Gyűjtés hegyen-völgyön*”, amelyben a hivatásos muzeológus gyakorlatával ismertette meg az 50-60 évvel ezelőtt élt fiatalokat a természet megfigyelésével, a gyűjtés és a preparálás technikájával.

Tasnádi Kubacska András egykori nagy-szerű, mutatós diorámákkal és életnagyságú makettekkel, nagyméretű, látványos ősmaradványokkal és ásványokkal berendezett természettudományi kiállításait már belepte a feledés pora. Nem tudjuk, hogy a tudomány történetéből eredő szemléletével, szépírói vénájával, tudósi pontosságával és nagyvonalú szervezőképességével hogyan birkózna meg korunk virtuális világának kihívásaival. Valószínűleg most is olyat alkotna, amit ötven év múlva sem felednének el.

dr. Kordos László

Négy Dunatáj fotókiállítás

A Kilátó Galériában 2002. október 3. és 23. között látható a Göncöl Alapítvány által kiírt pályázatra beérkezett fotókból összeállított kiállítás, amely képeket, hangulatokat mutat be a Duna négy magyarországi szakaszának kulturális és természeti értékeiről.

A kiállítás fő támogatója a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a Dunapack Rt.

A kiállítás minden nap 11–18 óráig tekinthető meg a Kilátó Galériában (1138 Budapest, Margitszigeti Víztorony).

Információ: (06-1) 340-4520

híradó

CSODAVILÁG DEBRECENBEN

Egy kis darabka Afrika épült a debreceni Nagyerdőben. Az állat- és növénykert ugyanis egy újabb, az országban egyedülálló – sőt Európában is párját ritkító – látványossággal rukkolt elő: megépült a 8000 légméteres, parádés Afrika-röpdé. A madárszállás már kívülről is impozáns. Az igazi csoda azonban akkor kezdődik,

ha valaki belép a közönség számára nyitott volierbe. A bejáratnál balra elhelyezett táblókról mindent megtudhatunk, amit a bemutatott madarakról egyáltalán tudni érdemes. Jobbról vízesés zuhog alá, majd a víz a sétaút mentén egy kis tóba torkollik. Fölötte karcsú fahíd ível át. Nyáron párologtató berendezések enyhítik a Nap hevét.

Érdekes lassan, szemlélődve haladni, és gyakran meg-megállni. Kisebb madarak – két afrikai bíbicfaj, fokföldi ugartyúk – keresztezik utunkat, mellettünk íbiszek lépdelnek vagy éppen röppenek át a fejünk felett.

A volier kis tavában tucatnál is több törpe flamingó él, ez a faj mindössze feleakkora, mint a jól ismert rózsás flamingó, és emellett még igazi állatkerti ritkaság is. A flamingókat sem választja el kerítés a látogatóktól. A látvány pazar: egy volierséta erejéig elhisszük, hogy valóban Afrikában járunk. Még akkor is, ha a „fekete kontinens” most a Nagyerdőbe költözött...

A debreceni Állatkertbe az elmúlt időszakban más érdekes állatok is költöztek. Ilyen például a Hartlaubturákó csoportja, az orrszarvumadár-pár és a keselyűfejű gyöngytyúk

GANDHI ÉS GONGGA

A Szegedi Vadaspark látogatói ismét láthatják Ázsia egyik titokzatos állatfaját, a hópárducot. A bejárat után található új, hatalmas, természetszerű bemutató egy hópárducpár, Gandhi és Gongga új otthona.

Gandhi a franciaországi Saint Martin La Plaine állatkertből érkezett. A fiatal hím július 15-én töltötte be első évét. A nőstény, Gongga Lengyelországban, a Poznani Állatkertben született, 2001. május 3-án. Nevét egy kínai nemzeti parkban lévő hegyről kapta, amely csodálatos élővilágot rejt, s amely hópárduc egyik utolsó menedéke.

A hópárduc Ázsia legmagasabb hegységeiben (Hindu-Kush, Tien-Shan, Hima-lája) Afganisztántól Pakisztánon, Indián és Nepálon keresztül Nyugat-Kínáig, északon Kazahsztánon, Kirgizián, Tadzsisztánon és Üzbegisztánon át Oroszorszáig és Mongóliáig, 1000–5400 méter magasságban él. Kedveli a ritkás növényzettel benőtt, meredélyekkel, szakadékokkal tarkított élőhelyeket. Annak ellenére, hogy több mint 1 millió km² az elterjedési területe, vadonbeli becsült létszáma mindössze 3500–7000 példány. A legnagyobb állomány Kínában található, mintegy 2000–2500 állat élhet itt, míg a többi országban egyenként legfeljebb néhány száz egyed lehet.

E macskaféle súlya 35–55 kg, marmagassága kb. 60 cm, hossza a farokkal együtt 180–230 cm. A hímek nagyobbak a nőstényeknél. A hópárduc hátsó lábai hosszabbak, mint az első, ami előnyös a hegyi terepen, és óriási ugrásokat tesz lehetővé. Elbeszélések szerint az állat akár 16 méteres ugrásokra is képes. Széles mancsai elősegítik a havon való járást. Vastag szőrrel borított farka majdnem egy méter hosszú, s részben egyensúlyozásra szolgál, részben pedig pihenéskor maga köré csavarva melegen tartja az állatot. Erőteljes mellkasa és széles ornyílásai is alkalmazkodtak a ritka, magaslati levegőhöz. Az állat az év nagy részében magányosan vadászik. A kihalással veszélyeztetett állatfaj mára már szigorún védett, a CITES I. listáján szerepel. A hópárduc állományának csökkenését a csodálatos bundájáért folytatott vadászat (a feketepiacon akár 50000 dollárt is adhatnak egy prémért!), illetve zsákmányállatainak (szarvas, vadjuh, pézsmaszarvas, nyúl stb.) megtizedelése okozta. Ugyancsak gondot jelent, hogy zsákmányállat hiányában

ÁLLATVÉDELMI NYÍLT NAP AZ ÁLLATOK VILÁGNAPJÁN

Kiszel Vilmos mondta a megnyitó beszédet az Országgyűlés október 4-i nyílt napján, melynek témája az állatvédelmi törvény végrehajtása és az állatok életkörülményeire gyakorolt hatása volt.

A Göncöl Alapítvány elnöke hangsúlyozta a szakértők megosztott felelősségét, és felhívta a figyelmet a törvény végrehajtásához szükséges képzéseket megállapító rendelet hiányára

A Parlament felsőházi termében az országgyűlési képviselőkön, bizottsági tagokon és minisztériumi tisztviselőkön kívül számos társadalmi szervezet képviselői értékelték a közel négy évvel ezelőtt hatályba lépett törvény eredményeit és hiányosságait. Noha dr. Turi-Kovács Béla, a nyílt nap levezető elnöke igyekezett minél több résztvevőnek megadni a szót, a rendelkezésre álló idő még így is kevésnek bizonyult arra, hogy az 50 előzetesen bejelentett felszólalás mindegyikére sor kerüljön.

A hozzászólók közül többen sürgették az állatkínzás cselekményének a Büntető Törvénykönyvbe való bekerülését és az állatvédelmi törvény végrehajtásához szükséges anyagi fedezet központi költségvetésből történő biztosítását. A dr. Németh

Imre földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter által ez alkalomra közreadott beszámoló elemezve dr. Misley Károly, a Magyar Állatvédő és Természetbarát szövetség (MÁTSZ) elnöke kifejezésre juttatta, hogy nem lenne nagy dicsőség, ha az egykor lovasnemzetként hírnevet szerzett magyarságot a jövőben „libatömő nemzetként” tartanák számon, dr. Illés Zoltán, az Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának alelnöke pedig rávilágított arra, hogy a cirkuszi vadállattartást nem szabályozni, hanem – több nyugat-európai ország gyakorlatához hasonlóan – betiltani kellene hazánkban is. A Süni Egyesület nevében felszólalt Mirtse Áron, a Vadon és a Süni magazin szerkesztője is, akinek írása a 30–31. oldalon olvasható.

F. F.

A Szegedi Vadaspark archívumából

gyakran a háziállatokat is megtámadja. A nyájukat a hegyekben gyakran magas kőkerítésekkel védik, amelyek azonban a hópárduc számára egyszerűen nem jelentenek akadályt. Nem egy állatot köveztek már halálra a felbőszült pásztorok, így bosszulva meg az állataikban esett kárt.

A faj megmentésében az állatkertek jelentős szerepet vállaltak. Jelenleg mintegy 700 példány él fogságban, ebből 220 Európában. A tenyésztési programok mellett fontos felvilágosító, oktatási programok folynak az állat eredeti élőhelyén is, melyben fontos szerepet játszik a Bronxi Állatkert.

Gandhi és Gongga is az Európai Fajmentő Program (EEP) keretében érkezett a Szegedi Vadasparkba. Magyarországon jelenleg ez az egyetlen hópárducpár látható.

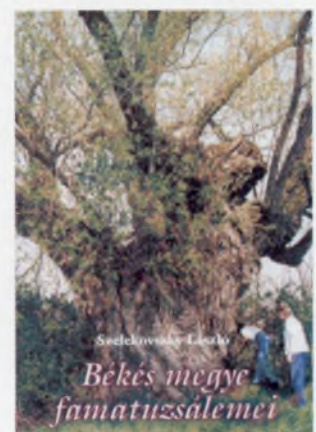
Dr. Gósi Gábor

BÉKÉS MEGYE FAMATUZZÁLEMEI

Az öreg fák élő kapcsok a múlt és a jelen között. Zarándokhelyek, ahová emberek tömegei járnak megpihenni, gondolkodni, feltöltődni – egy pillanatra megállítani az időt. Békés megye a legkisebb erdőszültségű (4%) megyénk, de égigérő fáiban mégsincs hiány. A könyv Békés megye famatuzzálemeit mutatja be, azaz a nem titkolt szándékkal, hogy felhívja a figyelmet saját természeti környezetünk csodáira.

M. Zs.

(Szelekovszky László: Békés megye famatuzzálemei, Körös-Maros Nemzeti Parkért Egyesület, 2000)

AUSZTRIÁBAN ÜLÉSEZETT A VILÁG TERMÉSZETVÉDELMI UNIÓ

A Világ Természetvédelmi Unió Pán-Európai Taggyűlése és Védett Területek Munkabizottsága összevont ülést tartott Ausztriában, a Wörtn-tó partján lévő Pörtschach üdülővárosban 2002. június 12-16 között.

A Világ Természetvédelmi Unió (IUCN) olyan világszervezet, amelynek államok és állami szervezetek, nemzeti és nemzetközi társadalmi szervezetek, valamint magánszemélyek egyaránt tagjai lehetnek. Szavazati joggal az első és második kategóriába tartozó tagok rendelkeznek, a magánszemélyek szakmai munkacsoportokban fejthetik ki tevékenységüket.

Magyarországot Tardy János, Lengyel Szabolcs (Hortobágyi Nemzeti Park) és Kiszél Vilmos (Göncöl Alapítvány) képviselte a rendezvényen, amely áttérés volt az IUCN európai tevékenységére nézve. Meghatározó volt Achim Steinernek, az IUCN új főtisztjének és Marghescu Tamásnak, az IUCN Európai Irodája új igazgatójának jelenléte és szerepvállalása.

A Pán-Európai Taggyűlésen napirendre került az IUCN két európai régiójának együttműködési lehetősége, közös pán-európai program létrehozása, illetve az IUCN európai irodáinak szerepe és felépítése. A legfőbb eredmények a következők:

1. Írott szabályokon alapuló partnerség létesíthető a két régió között, például közös, ún. pán-európai program létrehozása céljából, az egyenlőség alapján.
2. Jelentős aránytalanság terheli a két független régiót, és éppen ezek az aránytalanságok képezik az egyenlőségen alapuló együttműködés alapját.

A Védett Területek Munkabizottság Európai Tagozatának (WCPA Europe) konstruktív, csendes, jó hangulatú, ámde eredményes ülészaka a jelenleg futó programok áttekintése és a soron következő világgongresszusra való felkészülés jegyében telt (World Parks Congress, Durban, 2003).

ÚJ KÖNYV A TEKNŐSÖK KEDVELŐINEK

Aki már gondozott teknőst, tapasztalhatta, hogy kedvencét nem olyan könnyű fogságban megfelelő módon tartani. Hazánkban sajnos nagyon kevés a terráriumi állatokról szóló szakkönyv. Most ismét megjelenik egy olyan munka, amit a kezdő és a haladó terrarista is hasznosan forgathat. Kovács Zsolt könyve 25 teknősfaj leírását, terráriumi elhelyezését mutatja be.

A szerző megismertet a külföldi nyilvános terráriumok, állatkertek teknősgyűjteményével is. A könyv a szaküzleteken kívül a Futár Szakkönyv Szolgáltatón keresztül is megrendelhető (1300 Bp. Pf.126, T: 388-8817)

Kovács Zsolt: Teknőstartás ABC-je, Gazda Kiadó, 120 oldal, irányár: 2520,- Ft

Keresse a búvárboltokban és a hírlapárusoknál!

Előfizethető:
JAGUÁR KIADÓ
1066 Bp. Teréz krt. 4.
Tel./fax: 267-9999
E-mail: jaguar@hungary.net

SUBMARINE

BÚVÁRMAGAZIN

A REMÉNY ÁLLATKERTI PEDAGÓGIÁJA

Az állatkert csodálatra, de egyúttal önvizsgálatra is készít minket, hiszen szembesít a természet nagyszerűségével, ugyanakkor segít felfedni gyarlóságainkat. Mindennek hatékonysága nagyban növelhető, ha az állatkert tudatosan felvállalt oktatási tevékenységet végez. Ennek a pedagógiai területnek, melyet lassan száz éve művelnek a világ sok országában, a neve állatkert-pedagógia, vagyis zoopedagógia.

tekben sok új pedagógiai tapasztalat gyűlt össze, kék bolygónk egészén pedig sok új megoldandó természet- és környezetvédelmi probléma merült fel. Ezen indokok miatt rendeztük meg 2002. augusztus 23. és 25. között Budapesten, a Fővárosi Állat- és Növénykert, a Pécsi Állatkert és Akvárium-Terrárium, az FSC Magyarországi Tereptanulmányi Központ és a KÖRLÁNC Kiemelten Közhasznú Országos Egyesület kö-

Az állatkert Latinovits Zoltán szerint csodaszínház. Olyan hely, ahol a lakók, az állatok nemcsak magukról mesélnek, hanem eredeti otthonukról, a dzsungelről és a sarkvidékről, a sivatagról és a tengerről ugyanúgy, mint odahagyott társaik érdekes és csodálatos életéről – sőt ma már az emberről is, aki a legtöbb helyen nem igazán hagy nekik állathoz méltó élet-körülményeket

Kovács Zsolt felvételei

Állatkert és oktatás

Magyarországon a Budapesti Állatkertben már az 1960-as években tartottak rendhagyó biológiaórákat, majd a vidéki állatkertek létrejöttével máshol is lehetőség nyílt olyan állatközelí ismeretterjesztő tevékenységekre, mint a zoo-tábor és a zoo-szakkör. A Szegedi Vadaspark az 1990-es években, kezdetben ösztönösen, majd a nagyvilág tapasztalataira építve megújította a hazai zoopedagógiát. Saját és más hazai és külföldi állatkertek ebbéli tapasztalatait 1995-ben *A környezeti nevelés lehetőségei az állatkertekben* címmel Szegeden megrendezett I. Magyarországi Zoopedagógiai Konferencián, majd 1997-ben a konferencia anyagát feldolgozó KÖRLÁNC könyvek 5. kötetében tette közzé.

Mindezek hatására ma már hazánk majd' mind a tizenkét állatkertje foglalkozik bizonyos szintű oktató-nevelő tevékenységgel. Az elmúlt közel egy évtizedben az állatker-

zős szervezésében *Zoopedagógia és fenntarthatóságra nevelés* címmel a II. Magyarországi Zoopedagógiai Konferenciát. Rendezvényünket megnyitó beszédével megtisztelte Dr. Kóródi Mária környezetvédelmi és vízügyi miniszter asszony is.

Izmael reménye

A rendezvény első napján a konferencián résztvevő 180 állatkerti szakember, óvoda- és gyógypedagógus, tanító és tanár előtt Dr. Hajnal Klára, a Pécsi Tudományegyetem Földrajzi Intézetének tanára előadásában „Van-e reménye Izmaelnek?” felkiáltással igyekezett mind elméleti, mind gyakorlati oldalról felvázolni azt az elkerülhetetlen gondolkodás- és életmódváltást, amit mindenkinek meg kellene tennie ahhoz, hogy Földünkön hosszútávú fenntartható fejlődésről beszélhessünk. Dr. Havas Péter, a KÖRLÁNC vezetője mindennek pedagógiai célrendszerét és feladatait mutatta be,

Czirák Zoltán, a Környezetvédelmi Minisztérium Természetvédelmi Hivatalának munkatársa pedig a problémakör természetvédelmi és jogi oldalát elemezte.

Dr. Ranschburg Jenő a pókoktól és kígyóktól, az egerektől és a békáktól, egyszóval a „nemszeretem-állatoktól” való félelmeink pszichológiai magyarázatába adott némi betekintést, a teljesen más természetű feszültségeink állatfóbiákban való megjelenésétől a lakásunkban megjelenő állatokkal szembeni, „az én házam az én váram” elv indokolta gyűlöletig és pusztításig.

Ezt követően a Fővárosi Állatkert „Állatok akciójában” című bemutatójával kezdődött az előadások gondolatiságát a gyakorlatba átültető konkrét zoopedagógiai programsorozat. A fejünk felett átröptetett uhu, a kezünkől táplálkozó kárókatona vagy a finom falatokért kötélmászó-tudását is bemutató ormányosmedve látványa remek felvezetése volt a külföldi állatkertekből jött

Izmael, a bölcs gorilla

Daniel Queen Izmael című regénye 1992-ben jelent meg az Amerikai Egyesült Államokban, a Turner Tomorrow ösztöndíj nyerteseként. Az ösztöndíj létrehozásának célja az volt, hogy a szerzőket olyan regény írására ösztönözze, mely a világ globális problémáira kínál építő és határozott megoldást. A világ minden tájáról beérkezett pályaművek közül a nyertes Daniel Queen regénye lett, mely Izmael, a rendkívül intelligens gorilla történetén keresztül szembesíti az embert önmagával, múltjával, jelenével és lehetséges jövőjével. A könyv utolsó oldalának elgondolkodtató és katarikus élményt nyújtó kérdéspárja – „Ha az ember eltűnik, lesz-e reménye a gorillának?”, illetve „Ha a gorilla eltűnik, lesz-e reménye az embernek?” – azóta az egész világon ismert környezetvédelmi szlogené vált. A könyvet számos nyelvre lefordították; Magyarországon a Föld Napja Alapítvány gondozásában jelent meg.

„HOZZUK DIVATBA” A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉST!

Dr. Kóródi Mária környezetvédelmi és vízügyi miniszter asszony beszéde

a Fővárosi Állat- és Növénykertben rendezett II. Magyar Zoopedagógiai Konferencián, 2002. augusztus 23-án

Az elmúlt napokban sokat jártam az országot, hiszen miniszterként a vízügyért is felelősséget viselek. Láttam azt a küzdelmet, amelyet ezek folytattak otthonaikért. Láttam az elöntött földeket, az árvíz elől menekülő vadakat, és tudom, hogy mennyire nehéz olyankor cselekedni, ha a baj hirtelen jön.

A fenntartható fejlődés szükségessége

Gátakat nem akkor kell építeni, amikor árad a folyó. Időben kell cselekedni a környezeti ügyekben is, hogy a baj elkerülhető legyen. A Brundtland asszony vezette Környezet és Fejlődés Világbizottság 15 éve így fogalmazott: „...A mai döntéshozók legtöbbször már nem fog élni, amikor bolygónk megéri a savas esők, az általános melegezés, vagy a nagymértékű sivatagosodás és egyes fajok kihalásának súlyos következményeit. A mostani fiatal szavazópolgárok viszont még élni fognak akkor.”

Bizonyos vagyok abban, hogy az emberiségnek megvan a képessége arra, hogy a fejlődést fenntarthatóvá tegye. Biztosítani tudja a jelen igényeit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk lehetőségeit. Ez persze bizonyos korlátozásokat tesz szükségessé. Ám az emberek aligha vállalják a kevesebb kényelmet, a kevesebb természeti erőforrás használatát, ha nem értik meg, hogy az miért szükséges.

A szemléletformálás szerepe döntő

Miniszteri kinevezésem óta célom az, hogy a környezet- és természetvédelem érdekében dolgozó emberekkel közösen próbáljunk megoldásokat találni gondjainkra itt, Magyarországon is. Enélkül minden próbálkozásunk kudarcra van ítélve. A társadalom támogatása, az emberek együttműködése nélkül a legjobb szándékú állami környezetpolitika is légüres térben mozog; csak külső erőszaknak, és nem életjavító közakarattal tűnik. Az emberek figyelmét kora gyerekkoruktól kezdve rá kell irányítani a természetre. Ha már szeretik a világ sokféle szépségét, akkor válhat sajátjukká a környezettel harmonikus egyéni életvitel is. A pedagógusok szerepe ebben a folyamatban felbecsülhetetlen értékű. Egy jó tanár, tanító, óvodónő életpályája során több ezer embert tehet a növények, állatok, a természet, a környezet barátjává.

Őnök jobban tudják nálam, hogy a környezeti szemléletformálás nemcsak az óvodák, iskolák falai között képzelhető el, hanem az iskolán kívül is: erdei iskolákkal, természeti sétákkal, kirándulásokkal, az ifjúságot érintő akciókkal, fórumokkal és egyéb kötetlen szabadidős programokkal. Tárcaánk a környezeti nevelést fontos közügynek tartja. A nemzeti parkokban a legszívesebben látott vendégek a gyereksportok, és területi szerveinknek is kiemelt feladata az oktatás és tájékoztatás.

A fenntartható fejlődés gondolatainak és gyakorlatának hazai elterjesztése persze nem egyetlen tárca dolga. Együttműködést kell kialakítunk például az oktatás, a kultúra, a gyermek- és ifjúságügy, a mezőgazdaság, a környezet-egészségügy, a közlekedés vagy az energiazászkódás területén dolgozó szervezetekkel. Az Oktatási Minisztériummal hat évre terjedő együttműködési megállapodást kötünk, hogy a környezeti nevelést közösen erősítsük. A közoktatásra, a szakképzésre és a felsőoktatásra közösen dolgozunk ki nevelési, oktatási, képzési programokat, támogatási lehetőségeket. Több erő és figyelem jut majd mind a nevelőmunka segítésére, és az ezekhez kapcsolódó továbbképzésekre, kiadványokra, rendezvényekre.

Nagyon fontosnak tartom a társadalom különböző szektorai közötti együttműködést is. A civil szervezetek, szakmai műhelyek, intézmények mindig motorjai voltak a környezeti nevelésnek. Például civil kezdeményezésre, a Minisztérium támogatásával készült el a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia. De örömdetesen hosszú a táborok, zöld rendezvények szervezőinek névsora is. A továbbiakban is számítok munkájukra. Megígérhetem, hogy miniszterségem alatt a környezeti nevelésben részt vevő intézmények és társadalmi szervezetek továbbra is megkapják a tárca szakmai, illetve (a Környezetvédelmi Alap pályázatain át) anyagi támogatását.

Az állatkertek környezeti szemléletformálás bástyái

Az állatkerteket sokáig lebecsülték Kelet-Európában. Pedig az állatkerteken keresztül városi emberek millióihoz lehet a fenntartható fejlődés üzeneteit eljuttatni szerte a világban. Akik állatkertbe jönnek, itt keresik az elvesztett természetet. Ez az érdeklődés jó alapot ad szemléletük formálásához is. Az élő állatok fizikai közelsége nem helyettesíthető könyvekkel, filmekkel, tévéújsorokkal, vagy akár az Internettel.

Magyarországon az állatkerteket több mint hárommillió ember látogatja meg egyetlen év alatt. Ezek az ország legnépszerűbb intézményei, ahová az emberek szívesen mennek, és sok órát töltenek el. Tehát alkalmasak az emberi párbeszédre. Alkalmasak arra, hogy a környezet élő elemeit és rendszereit bemutassák, és megővésükre mozgósítsanak.

Az állatkertek természetvédő szerepe

Ma már nálunk is vannak állatkertek, amelyek a kellemes pihenési, családi szórakozási lehetőségek mellett jelentős tudományos és természetvédő tevékenységet is folytatnak. Örömdetes például, hogy több magyar állatkert is hozzájárul az állatkertek nemzetközileg koordinált fajmegőrzési programjainak sikereihez.

Hazánk is részese az élővilág változatosságának megőrzésére vonatkozó, úgynevezett Riói, vagy Biodiverzitás-Egyezménynek. Johannesburgban ismét áttekinthetjük a világ vezetőit, hogy az elmúlt tíz esztendőben hová jutottunk. Sajnos, több a kudarc, mint amennyire egy évtizede gondoltunk volna. Gyakoribbak és pusztítóbbak a természeti katasztrófák, nőtt az övönlyuk, sok ezer négyzetkilométernyi eredeti élőhely semmisült meg. Vészesen csökkent a világtengerek halállománya, számos állat- és növényfaj halt ki, és sorolhatnánk a gondokat. Az viszont jó hír, hogy egyes állatfajok épp az állatkertek együttműködése következtében maradtak fenn, illetve kezdenek újra elterjedni eredeti élőhelyükön.

A zoopedagógia szerepe a környezeti nevelésben

A magyar állatkertek már komoly szerepet vállalnak a közoktatás támogatásában. Évente másfélmillió 14 év alatti gyerek fordult meg bennük. Kiállításokat, ismeretterjesztő előadásokat szerveznek, szakköri foglalkozásokat tartanak. A zoopedagógia ma már Magyarországon is felsőoktatási tananyagává lépett elő: egyre több pedagógusképző intézményben avatják be a hallgatókat az állatkertekben igen hatékonyan végezhető környezeti nevelésbe. A zoopedagógia hagyományosan az állatok megismerésére, szeretetére, megbecsülésére, a velük szembeni helyes magatartásra nevelő tevékenység

volt. A mai zoopedagógia az állatkertekben, elsősorban persze élő állatok és növények segítségével folyik. Eközben az egész élővilág, a földi bioszféra, az emberi környezet szeretetére és védelmére nevel. Tehát a korszerű zoopedagógia az emberiség egyedül újítját, a fenntartható fejlődést népszerűsítő tevékenység.

Az állatkertekben folyó nevelés persze nem akarhatja helyettesíteni a valóságos természetben folyó nevelő munkát, mint ahogy a legkiválóbb állatkert sem pótolhatja a természet egyetlen elvesztett darabját sem. De az állatkerteket övező érdeklődés és szeretet, az itt tapasztalható élmények intenzitása, az itt dolgozó szakemberek ismeretei különleges lehetőségeket kínálnak. Az állatkertekben láthatjuk, hallhatjuk, sőt sok esetben tapinthatjuk a természet élő csodáit. A zoopedagógia ilyen értelemben tehát e csodák felmutatása. A hazai állatkertek egyre jobb és modernebb eszközöket használnak a fenntartható fejlődés gondolatának közvetítésére. Elég körbesétálni itt a Városligetben, és megtapasztaljuk a zoopedagógia ravasz fortélyait. Elektromos járművek végzik a szállítást, ökológiai labirintus mutatja be azt, hogyan lehet egyéni életmódunk változtatásával enyhíteni a globális klímaváltozás veszélyeit. Gyönyörű állatokat felvonultató kiállítások szólnak a biodiverzitás megőrzésének fontosságáról. Megnézhetők, hogy hogyan próbálják megmenteni a sérült madarakat a Kert szakemberei. A „Vadörzög” játékban a veszélyeztetett fajokat megőrző munkát ismerhetik meg a gyerekek. És még nem szoltunk az ismeretterjesztő táblák sokaságáról, a természetvédelmi akadályversenyekről, az Őkoszínházról, vagy az éppen látott „Állatok Akcióban” ismeretterjesztő előadásokról. Csupán néhány példát idéztem a sokrétű eszköztárból. Ezeket segítik a gyerekeket a fenntartható fejlődés gondolatára nevelni – ami közös feladatunk.

Ehhez a munkához, a szemléletformáláshoz és a környezettudatos magatartás kialakításához kérem a jelenlévő állatkerti, oktatási, környezet- és természetvédelmi szakemberek együttműködését. Reméljük, hogy közös munkánk eredményeképpen a fenntartható fejlődés eszméje követendő irányzattá, sőt jó értelemben vett divattá válik. Ehhez kívánok Önöknek sok sikert – mostanra pedig hasznos és sikeres tanácskozást.

zoopedagógusok nemritkán atraktív elemeket is felvonultató, saját állatkertjeik specialitásait érzékeltető előadásainak. Vendégünk volt Angliából a bristoli, Hollandiából az emmeni kolléga, sőt a Zoopedagógusok Nemzetközi Szövetségének európai régióvezetője is.

Zoo-órák és témnapok

A konferencia második napján a résztvevők az általuk tanított korosztályoknak megfelelő szekciókban (óvoda, alsó tagozat, felső tagozat, középiskola, felsőoktatás, sérült gyermekek) tevékenykedtek tovább. Az állatkertet „élő szertárként” használó foglalkozások keretében tapasztalt pedagógusok mutatták be, milyen sokoldalúan dolgozható fel a tananyag ilyen, tanárnak, diáknak egyaránt izgalmas helyszínen. A sikló-

és teknősimogatás, a vízimadarak testfelépítésének vagy az állatok környezethez és életmódhoz való alkalmazkodásának testközelbeli megfigyelése, az oroszlánok etetése, ugyanakkor a mesefeldolgozás, de még a Budapesti Állatkert műemléképületeinek stílusmeghatározása is hatékony és élménydús lehet, ha valóban tudatosan, nemcsak magunkat, hanem a gyermekeket is felkészítve tanítunk, nevelünk e különleges környezeti nevelési terepen.

A látott foglalkozások és órák, beindítva a fantáziát, a pedagóguskollégákból nemcsak tananyaghoz kötődő, hanem általános nevelési elveket is felvállaló témnap-javaslatokat hívtak elő. Sokan rádöbbenek, hogy állatkertben milyen tartalmasan és izgalmasan is lehet jeles zöld napok mellett állat- és természetvédelmi akciókat, célzott iskolai szabadidős programokat szervezni.

Csúfak és gonoszak

A harmadnap, szintén szekciófoglalkozásokon konkrét állatok kerültek terítékre: pók és csótány, béka és kígyó, patkány és denevér. Mégpedig azért, mert általában tetűszemek nekünk a nappal mozgó, szolidan egyszínű vagy éppen pazar pompával tűn-

döklő élőlények, ugyanakkor nem nyelik el rokonszenvedőnk az éjszaka aktív, sötétben egyszínű vagy meghökkenítő kinézetű állatok. Szeretjük a kölyökképző, emberléptékű állatkákat, s utáljuk a lábatlanokat vagy nálunk több lábúakat, a ránk nem igazán hasonlítókat. Félünk a régi babonák és a mai horrorfilmek által felnagyított és gonoszszáttorzonborzoktól és „szörmszüleményektől”, de féltjük a nekünk tetszőt, védjük és óvjuk a megtalált kölyköt és fiókát. Átgondolva mindezeket, közösen próbáltuk elfogadni, és érveinket összegyűjtve majdan tanítványainkkal elfogadtatni, sőt a természet bonyolult palettáján elhelyezni a „nemszeretem” állatokat.

A konferencia zárásaként, plenáris ülésen minden szekció egy-egy konkrét példán keresztül számolt be a saját munkájáról, tapasztalatairól, az állatkertben átélt és felfedezett örömeiről és bánatairól. E lelkes és sokszor humoros bemutatók jól példázták a zoopedagógia összetettségét és élményszerűségét, teljes mértékben felhasználva az ott élő állatok – sok esetben a résztvevőknek „heurika-élményt” jelentő – „csuda” kinézetét és „csoda” érdekes tevékenységét.

A pedagógusok által kitöltött, konferenciát értékelő lapok tanulsága szerint a rendezvény sikeres volt, elérte célját. Az állatkerteknek és az óvodában, iskolában dolgozó pedagógusoknak ugyanis sikerült az eddigieknél is tudatosabb és szorosabb szövetséget kötniük egy közös cél érdekében, ami mai világunkban nem lehet más, mint hogy Izmaelnek valóban legyen reménye a fennmaradásra.

*Pintér Tibor
zoopedagógus*

Állatkert és Akvárium–Terrárium, Pécs

A rábafüzesi határátkelőtől kellemes autózással jó félóra alatt érhető el a Herbersteini Állatkert. Ennek ellenére a kertnek igen kevés magyar látogatója van. Az ok feletőbb egyszerű: nem tudnak a létezéséről. Pedig nem akármilyen állatkert bújlik meg a hegyek között!

VADAS PARK

Magam jó tíz esztendeje jártam először a Herbersteini Állatkertben (írtam is erről a Süni 1991/12. számában). Már akkor is igen szép gyűjtemény lakta a kifutókat. Igaz, a sétautak hagytak némi kívánnivalót maguk után: leginkább bokaficamító erdei túrára emlékeztetett az állatkerti séta. Ám a látvány mindenért kárpótolt!

A madagaszkári varik számára tágas kifutó és modern állatház épült

Amikor az idén ismét ellátogattam az állatkertbe, az egykori, fából épült kis főbejáratot hiába kerestem. Rendkívül esztétikus, felújított, több száz éves épületen keresztül juthatunk be az állatkertbe. Igaz, a belépőjegy a hazai pénztárcához mérve nem olcsó, de a parkolás például ingyenes – már ha a tágas parkolóban találunk egyáltalán helyet gépkocsink számára.

Számos új állatszállás épült, ilyen például az oroszlánoké. Igencsak meglepődtem, hogy ezen állati királyokat egyszerű – némi villanypásztorral kiegészített – drótháló mögött tartják. A fenséges jószágoknak azonban eszük ágában sem volt kijönni onnan.

Az utak állapota is sokat javult, mindenütt kis padokat helyeztek el, se szeri, se száma az új látványosságoknak. Ilyenek

A Herbersteini kastély

A KASTÉLY KÖRÜL

Az amerikai bölényesorda kis részlete. Herbersteinben több tucatnyi bölény él

A havasi kecske télen-nyáron fehér. Elterjedési területe az Egyesült Államok északnyugati részétől Alaszkáig húzódik. A magas hegysek lakója

Az ázsiai vadló szerencsére ma már nem számít állatkerti ritkaságnak

például a kis szigeteken élő selyemmajmok, melyekből több faj is tartanak. Építettek egy kis barlangot, amelynek gyomrából éppen rálátni a timber- és fehér farkasok kifutóira. A barlang egyébként egy óriásira méretezett farkasvackot formáz. A Sörkert mellett (ahol pompás, helyben főzött sörkülönlegességet kínálnak), a hegyoldalban a pumáknak teljesen új, több ezer négyzetméteres kifutó épült. A puma többnyire a távolban napozik, ezért megtalálását távcső is segíti. S ha már a macskaféléknél tartunk, érdemes elidőzni a gepárdok kifutójánál is. Nem árt kivárni az etetési időt, ugyanis az eledelét drótkötélpályán „tálalják föl”, a pöttyös macskák pedig élvezettel rohannak a kifutójukban száguldó hús után.

A kert talán legparádésabb részlegében, becslésem szerint mintegy öt-hat hektáros

karámban egy-egy nagy csapat nilgau-antilop, indiai antilop és Dávid-szarvas él, mellettük legalább öt fehérnyakú daru lépdél a fűben. Nem kevésbé impozáns az állatkert több tucatnyi amerikai bölénye sem.

Azt hiszem, minden kertet szerető ember szíve nagyot dobban, amikor meglátja azt a parkrészt, amely a XVII. századi állapotokat állította vissza. A 3000 négyzetméteres terület a kertészet csodája. Tőszomszédságában épült a varik csupa üveg épülete, és hozzá két kis sziget. A ritka madagaszkári félmajmok remekül érzik magukat a pompás környezetben.

Ha már az állatkertben járunk, érdemes elballagnunk magához a Herbersteini kastélyhoz is (jó tudni, hogy a belépőjegy ide is szól). A hétszázötven éves kastélyban Andrea Herberstein grófnő gyermekei sze-

A szerző felvétele

A fehérnyakú daru erősen veszélyeztetett madárfaj. Költőterülete Kelet-Ázsiának egy kis részére korlátozódik

mélyében a már 21. generáció él! Ez az egyetlen kastély Ausztriában, amely ilyen hosszú idő óta egyetlen család birtokában van. A kastély termeinek egy része látogatható, s a történelem szinte megelevenedik az ódon falak között.

Az állatkert története is több száz éves múltra tekinthet vissza. Már a XVII. században gondoztak itt állatokat – elsősorban szarvasokat –, majd 1888-ban nagyobb európai állatgyűjtemény kapott itt helyet. Az első igazi egzotikus állatok az 1970-es években érkeztek. A Herbersteini Állatkert legújabb korszaka, átépítése és rekonstrukciója 1994-ben kezdődött, melynek eredményeképpen ma már itt látható kontinensünk egyik legszebb és legtermészetesebb állatkertje.

Kovács Zsolt

MESÉK BELIZÉBŐL

Valahol Közép-Amerikában, egy hegyek közt kanyargó folyó-völgyben hosszú évmilliókon át a Természet volt az úr. Földünk legkülönösebb, leggyönyörűbb állatai vették birtokba ezt a földet, melyet ma Belizének hívnak. Azonban ezek a teremtmények nincsenek mindig egyedül. Két belizei ökológus összefogott, hogy – versenyre kelve az idővel – megmentse ezt a törékeny élőhelyet

A Yucatan-félszigeten fekvő Belize eddig biztos menedékhelyként szolgált a rendkívüli teremtmények számára. Ám ma már itt sincsenek biztonságban. A belizei természetvédők azért harcolnak, hogy megmentsék azt a világot, melyet ők Paradicsomnak neveznek. Nemrégiben egy vízierőmű tervei láttak napvilágot, mely elárasztással fenyegeti e páratlan élőhely egy részét. Az erőmű megépítése az itt élő ritka állatvilág pusztulását jelentené.

Egy folyó birodalmában járunk. A távoli, alig feltárt Raspaculo lustán kanyarog Belize buja hegyei közt. Greg Sho hivatását tekintve ökológus, származása szerint pedig maja. Ebben az eldugott völgyben, ahol

most jár, valaha ősei éltek. A kis csapat másik tagja Sharon Motola, Belize egyik legelismertebb természetvédője. Munkájuk során Greggel azon meggyőződésüket igyekeznek tudományos úton alátámasztani, hogy a terület továbbélése nemzetük jövője szempontjából is létfontosságú.

Hogy mitől olyan különleges a Raspaculo völgye? Először is attól, hogy annyira eldugott. Ez az egyetlen hely Közép-Amerikában, ahol háborítatlan körülmények között élhetnek e ritka fajok. A tapír, az arapapagáj és a többi, most is látható állat mind-mind úgy él ma, mint sok száz vagy ezer évvel ezelőtt. Ez az, ami olyan különlegessé teszi ezt a völgyet.

Napjainkra kevés olyan hely maradt a Földön, ahol a sárgaszárnyú ara szaporodni képes. Ez az egyik ilyen kivételes élőhely; ezért okozott oly nagy ijedelmet a tervezett vízierőmű híre. E hosszú életű madarak jövőjét sötét felhők árnyékolják be. Ma még szabadon repülnek, de lehet, hogy holnap hullámsírba merülnek. Hasonlóan sok másik itt élő teremtményhez, az ő sorsuk is szorosan összefonódott e tájjal, melyet a helybeliek így emlegetnek: a Raspaculo völgye... egy Paradicsom végveszélyben.

A sorozat egyes részei a National Geographic Channel októberi műsorán láthatók, péntekenként este hétkor.

Novemberi filmajánló

Ember az oroszlánok között

Fedezze fel a Kruger Nemzeti Parkot az egyetlen olyan operatőr segítségével, aki együtt él és dolgozik az ottani állatokkal!

Jurgen tizenkét éve él a parkban, ahol a Föld vadvilágának legfigyelemreméltóbb teremtményeit filmezi. Egyik legnagyobb részben teljesítményének tekintik, hogy átfogó képet adott egy olyan oroszláncsalád életéről, mely huszonnyolc tagot számlál. Főhősünk az összes állatot megismerte, mindent tudott róluk. Most bemutatja nekünk kedvenc ragadozóit, mesél róluk, kalandjaikról és életük buktatóiról.

November 2. 21.00

November 3. 10.00, 15.00, 18.00

Csoda a Csendes-óceánon

20 évvel ezelőtt, mikor Hardy Jones és Julia Whitty elkezdett filmet forgatni California partjainál, még nem sokat tudott a világ a tengeri állatokról. Ők voltak azok, akik elsőként vizsgálták a bálnák, fókák, delfinek, cápák, tengeri vidrák és a

tengeri madarak életét. Filmünk bemutatja munkásságukat, illetve azt, hogy milyen veszélyek leselkedtek és leselkednek ma is ezekre a nagyszerű állatokra.

November 9. 20.00

November 10. 09.00, 14.00

Házikedvencek viadala – Kutya vagy macskák?

Ebben a hónapban a háziállatok „szállnak szembe egymással”: kiderül, hogy a kutya vagy a macskák a népszerűbbek. Nézőink internetes szavazása alapján dől el,

melyik film kerül bemutatásra. A filmek, melyek közül választhatnak: A macskák titkos élete és a Macskák macskája vagy A kutya titkos élete, illetve a Munkakutyák 1. és 17. része. Már a magyar nyelvű weboldalon is szavazhatnak:

www.nationalgeographic.hu.

November 10. 19.00

November 11. 08.00, 13.00

Afrika különleges állatai

Az emberek nem nagyon ismerik az Odzala Nemzeti Parkban élő szitatungát, a vizes környezetet kedvelő antilopfajt. J. Michael Fay ökológus keresztülvág Közép-Afrikán, hogy bemutassa ezt az érdekes állatot. Útközben találkozik gorillákkal és más különleges állatokkal, melyek nek fennmaradásáért állandó harc folyik. Tartsanak vele!

November 14. 19.00

November 15. 08.00, 13.00

Fehér cápa, a szelíd óriás

Kevés olyan ember él a Földön, aki szívesen úszna együtt a nagy fehér cápával. Persze vannak kivételek. Ilyen Mark Marks is, akinek mindennapi elfoglaltságai közé tartozik ez a kockázatos vállalkozás. Véleménye szerint ez a félelmetes szörny egy meg nem értett óriás, nem kell tőle tartani! Kövessük útján Markot, a halászt, aki Dél-Afrika egyik szigeténél indul a nagy fehér cápa keresésére!

November 25. 21.00

November 26. 10.00, 15.00, 18.00

A VADON 2002/4. számában megjelent kérdésekre a helyes válasz:

1. A Budapesti Állatkert Afrika-kifutójában zebrák, jávorantilopok és struccok élnek.
2. A világ legnagyobb denevérkolóniája az észak-amerikai Carlsbad-barlangban él.

Nyerteseink

Szaák Tibor – 2800 Tatabánya
László Dávid – 8513 Mihályháza
Toldi Emese – 1037 Budapest
László Renáta – 2477 Vereb
Vigh Vanda – 6500 Baja
Seres Boglárka – 2170 Aszód
Aknainé S. Ágnes – 1171 Budapest
Varga Nóra – 3580 Tiszaújváros
Eperjesi Dániel – 2541 Lábatlan
Kovács Gergő – 2541 Lábatlan

NYEREMÉNYJÁTÉK!

A National Geographic Channel és a VADON közös játékának kérdései:

- Melyik földrész állatvilágát fenyegeti a bozóthús-válság?
- Ki volt az a magyar kutató, aki kiemelkedő érdemeket szerzett Új-Guinea természettudományos és néprajzi feltárásiában?

A szerencsés nyertesek között a National Geographic térképsomagjait sorsoljuk ki.

A megfejtéseket 2002. november 15-ig várjuk a következő címre:

1388 Budapest, Pf.: 66.

Keressük helyünket a világban: otthon, kapcsolatainkban, a tájban, a teljes világegyetemben. Keressük az emberi élet helyét: azt a hasadékot, amelyet életünkkel, értelmünkkel betöltünk...

FOTÓISKOLA

Bár kétségkívül kellene hozzá bizonyos, jól körülírható adottságok, azt talán senki sem vitatja, hogy a fényképezést is tanulni kell! Mint minden tanuláshoz, ehhez is szükség van tankönyvre – és keresve sem találunk jobbát, mint a *Fotóiskolát*, amely a világhírű National Geographic fotósainak segítségével oktat a pillanat megragadására. Foglalkozik a víz alatti és légifelvételkel, az épület- és természetfotózással, kaland-, sport- és útfotókkal, műtermi és szabadtéri fényképezéssel, az utazó fotós felszerelésével, a digitális technikával és a fotós honlapokkal. Az egyes fejezeteket parádés felvételek illusztrálják.

K. Zs.

(National Geographic Fotóiskola; National Geographic, 2002)

A KÁRPÁT-MEDENCE TERMÉSZETES SZÉPSÉGEI

A Kárpát-medence csodaszép, békebeli táj volt egykoron – és ahol a természet még tartani tudta magát, ma is a lélek otthona: pusztái, síkságai, bükkösei, tölgyesei megnyugvást hoznak a tekintetnek. Az album képzeletbeli utazásra hívja meg az olvasót, a képzelet és a fényképek segítségével: a növény- és állatvilág, a táj otthonossága adja e kalandtúra alapját. A pusztától a tölgyesen, bükkösön és fenyvesen keresztül a magashegyi sziklagyepekig mutatja be az élőhelyeket, virágaikkal és állataikkal együtt.

(Nagy Gy. György: A Kárpát-medence természeti szépségei; Nagy Gy. György: Természeti szépségeink; Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002)

AZ ÉLŐ VILÁGEGYETEM KÖNYVE

Izgalmas könyv... Teljességre törekszik, abban az értelemben, hogy a szétszakítás, részekre bontás helyett az egykori egységes világ és annak értelmes részeként élő, felelősséggel gondolkodó, a világ rendjét magában hordozó ember egységének gondolati helyreállítását kíséri meg. Az élet megközelítésének újszerű (vagy éppen réges-régi?) élményéből indul ki: abból a mélyökölógiai alapgondolatból, hogy ha élettelen, érthetetlen és áthatolhatatlan a világ, ha falat emelünk az ember és a természet közé, akkor mi lesz az emberrel? Grandpierre Attila könyvének nem titkolt szándéka a világos, napfényes érthetőség, a gondolati és fogalmi tisztaság: hogy mindenki vele tarthasson az úton. A napközpontú világ és a napközpontú ember kapcsolatának könyve.

M. Zs.

(Grandpierre Attila: Az Élő Világegyetem könyve; Válasz Kiadó, Budapest, 2002)

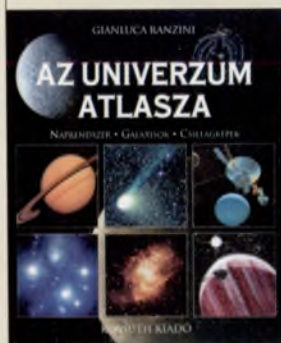
JELBESZÉD AZ ÉLETÜNK 2.

A tanulmánykötet a szimbólumok és a szimbolizáció feldolgozhatatlanul nagy anyagából kínál nekünk egy újabb izgalmas válogatást. Léptenyomon (és jól-rosszul) használjuk e fogalmakat, ami pontos tudásanyag nélkül nem mindig szerencsés. „Enélkül is van inflációja e szavaknak: olyan sok mindenre ráaggatják a „szimbólum” vagy „jelkép” bélyegét, hogy az már sok” – írja Voigt Vilmos a zárótanulmányban. Ezért nagy segítség e könyv. Tanulságos, hogy a különféle területek (folklorisztika, nyelvészet, filmelemzés, kulturális antropológia stb.) képviselői hogyan „nyúlnak” a szimbólumokhoz, hogyan értelmezik őket. E mozaikokból lesz a kötet elolvasása után valamiféle egész-élményünk, átfogó képünk e tárgyban. A feldolgozott témák érdekesek: az idő szimbolizációja, út- és fény-szimbólumok, termékenység-szimbólumok a népművészetben.

M. Zs.

(Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor szerk.: Jelbeszéd az életünk 2.; Osiris Kiadó, 2002)

„Nagy baj, hogy a modern ember elszakadt az égtől. Valaha a műveltség első feltétele volt a mennybolt ismerete. Ma a városokból nem látni az eget” – írta Karinthy Ferenc Naplójában.

És mennyire igaza volt! Hogy mást ne mondjak, számos művészeti alkotás megértéséhez elengedhetetlen az éjszakai égbolt ismerete. Mára azonban a csillagászat a pedagógiai mostohagyermekévé vált, hiszen alig-alig találni olyan fiataalt, aki kapásból fel tudná sorolni, mondjuk, a Naprendszer bolygóit.

Ám azt is rögvest hozzáteszem: eddig nem is igen volt olyan könyv, amely az általános műveltséghez szükséges információkat tartalmazta. Igaz, innen-onnan össze lehetett mazsolázni a legfontosabb ismereteket, ám hiányzott „a” – jó értelemben vett – tankönyv.

Most azonban a Kossuth Kiadó megjelentette a legfontosabb ismereteket tartalmazó, sok parádés képpel illusztrált kötetét, *Az Univerzum atlaszát*. Arról, hogy voltaképpen miről szól a könyv, e helyen fölösleges is beszélni. Legyen elég annyi, hogy a Nap, a bolygók, a csillagok, szupernovák, fehér törpék és fekete lyukak

az egyes fejezetek főszereplői.

K. Zs.

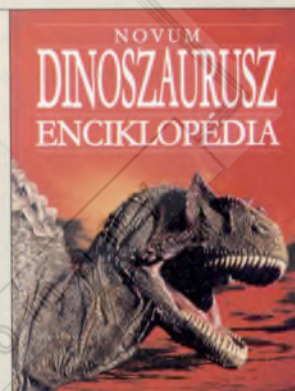
(Gianluca Ranzini: *Az Univerzum atlasza*, Kossuth Kiadó, 2002)

NOVUM DINOSZAURUSZ ENCIKLOPÉDIA

Jó egy évtizede ismét a dinoszauruszok „uralják a Földet”. Feltűnnek a filmvásznon, különféle színvonalú regényekben szerepelnek, a játékboltokban bájos és horrorisztikus dinók közül választhatnak a gyerekek, aztán ott vannak az őshüllős matricák, poszterek, gyűjtőmappák és még sok más, dinókkal fémjelzett termék.

Ennek ellenére a dinoszauruszokról hazánkban még csak vékonyka, részinformációkat tartalmazó albumok és vékony könyvecskék jelentek meg. Az igazi, határozó jellegű könyvre egészen a legutóbbi időkhöz várt kellett. Ám most a Novum kiadó megjelentette az eddigi legtéljesebb dinó-könyvet, a *Dinoszaurusz enciklopédiát*. Érdekes belelapozni, hiszen fényképszerű számítógépes grafikákon jelenik meg előttünk az ősvilág,

A legjelentősebb állatcsaládok és -fajok mind-mind szerepelnek a könyvben. No persze ahhoz, hogy valóban megismerjük ezeket a csodás ősszállatokat, nagy szükségünk van a háttérismeretekre is. A könyvben ezekből sincs hiány! Külön fejezetek foglalkoznak az élet keletkezésével, a Föld élő állataival, az evolúcióval, kövületek keletkezésével és vizsgálatával, a kontinensek vándorlásával és még megannyi érdekfeszítő témával.

K. Zs.

(Novum Dinoszaurusz Enciklopédia, Novum Kiadó, 2002)

A REPÜLŐ ÁLLATORVOS

James Herriot a világ egyik legolvasottabb írója. Könyveit több tucat nyelvre lefordították. Pedig a téma, amelyről ír, eléggé banálisnak tűnhet: egy állatorvos meséli el többnyire hétköznapi kalandjait. A furfang abban rejlik, hogy mindezt bravúrosan megfogalmazott mondatokban teszi.

Herriot e könyvében is kiszemezgette praxisa legérdekesebb történeteit, s azokat adja közre. Teszi ezt remek jellemábrázolással, és az állatok iránti feltétlen tisztelettel. A könyv lapjain felelevenedik egy brit kisváros élete és az ott élő emberek mindennapi (ám számunkra mégsem „mindennapi”) ténykedése. Persze az érdekfeszítő történetfűzerről nem hiányozhat a fűszer sem, amely jelen esetben nem más, mint a hamisítatlan angol humor.

A repülő állatorvos is épp olyan lebilincselő és humoros, mint a szerző többi könyve – annyi kiegészítéssel, hogy ebben az állatorvostörténetek mellé némi katonasztori is csöppent.

K. Zs.

(James Herriot: *A repülő állatorvos*, Könyvfakasztó, 2002)

HÁBORÚK, JÁRVÁNYOK, TECHNIKÁK

Jared Diamond *A barmadik csimpánz* című könyvét már ismertettük lapunkban (Vadon 2002/3). A *Háborúk, járványok, technikák* éppoly izgalmas, mint az előbb említett kötet, ám azt, hogy miről szól, már nehezebb behatárolni. Diamond voltaképpen az élet néhány nagy kérdésére kíván választ adni, például arra, miért éppen az európai civilizáció hódította meg a világot, vagy hogyan hatott a környezet, a földrajzi adottság, bizonyos állat- és növényfajok jelenléte a kialakuló emberi társadalmakra. A könyv voltaképpen 13 ezer év története, államok, vallások, kultúrák, nyelvek és más fontos tényezők, események egymásra hatásának vizsgálata. Nem egyestés olvasmány, ám aki az első néhány oldalt már elolvasta, az utolsó oldal előtt aligha teszi vissza a polcra!

K. Zs.

(Jared Diamond: *Háborúk, járványok, technikák*, Typotex Kiadó, 2002)

HÁBORÚK, JÁRVÁNYOK, TECHNIKÁK

A társadalmak fátumai

JARED DIAMOND

MI-ÚJSÁG AZ-ÁLLATKERTBEN?

Összeállította: Hanga Zoltán

HUTIÁK A SZARVASHÁZBAN

A kúszópatkányok vagy hutiaák családja (*Capromyidae*) a rágcsálók egyik kevésbé ismert csoportjának számít. Mind a 26 fajuk szigetlakó; az Antillák szigetein, például Hispaniolán, Jamaikán, Puerto Ricón és Kubában őshonosak.

A család egyik jellegzetes faját, a kubai kúszópatkányt vagy hutia-kongát (*Capromys pilorides*) Desmarest-kúszópatkánynak is nevezik. Utóbbi elnevezést Anselme-Gaetan Desmarest (1784–1838) francia természettudós után kapta, aki – más emlősök mellett – a hutiaákkal is foglalkozott. A faj maga egyébként

Kubán kívül a Pinos-szigeten (*Isla del Pinos*), valamint néhány apróbb szigetekcén is megtalálható.

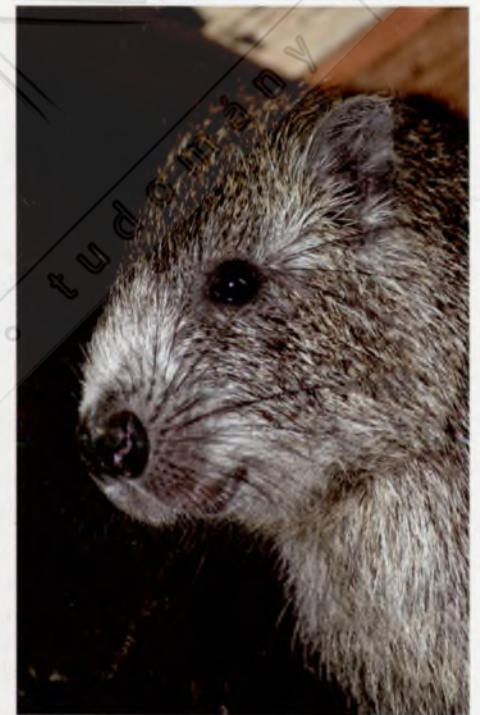
A hutia-kongák igen változatos testméretű jóságok: a kifejlett egyedek többnyire 3, de akár 8,5 kg-osak is lehetnek. Testhosszuk 32–60 cm körüli, amihez 15–30 cm-nyi fark tartozik. Jellegzetességük a széles láb és a rajta található kifejezett karmok, melyek megkönnyítik a fakérgen való kapaszkodást. Különleges, három kamrából álló gyomruk egyike a rágcsálók körében előforduló legösszetettebb gyomortípusoknak.

A kubai hutia szinte mindenféle életterben előfordul. Nemcsak az erdőségeket, hanem a nedves, vizenyős területeket és a sziklás vidékeket is kedveli. Bár alapvetően fán lakó, nappal aktív faj, de egyes vizsgálatok szerint Isla del Pinos egyes területein a hutiaák inkább a talajszínt tartózkodnak, fészüküket pedig a sziklák közötti mélyebb üregekben alakítják ki.

Táplálékuk nagyrészt lomlevelekből, fakéregből, különféle gyümölcsökből, gyökerekből és más apró állatokból áll. A rostban gazdagabb levelek nehezen emészthető összetevőit a különleges szerkezetű gyomorban élő mikroszkopikus szervezetek segítségével bontják le.

A vadon élő populációk szaporodási adatai ma még kevésbé ismertek, de az állatkerti állományok egész évben képesek szaporodni, vagyis nincs külön kitüntetett szaporodási, párzási időszak. Ellenben a születések száma júniusban valamivel magasabb, mint más hónapokban.

A vemhességi idő általában 110–140 nap körül alakul. Ellésenként általában két utód jön a világra, bár a kölykök száma egy alomban akár hat is lehet. Az

újszülöttek 200 gramm körüli súllyal születnek, még-hozzá meglepően fejlett állapotban: az apróságok teste teljes egészében szőrrel borított, és a szemük is nyitva van. A kis hutiaák gyorsan cseperednek, 10 hónapos korukban válnak ivaréretté. A legidősebb állatkerti hutia-konga 11 éves és 4 hónapos korában pusztult el.

A hutiaák különféle fajai között elég sok veszélyeztetett, vagy legalábbis sebezhető, sőt, egyes hutiafajok már teljesen kipusztultak. A hutia-konga az egyetlen, amely, ha nem is tömeges előfordulású, de legalább nem számít fenyegetettnek. Egyes védett területeken ugyan természetvédelmi oltalom alatt áll, de ezeken kívül az év egy bizonyos szakában még vadásszák is. Most érkezett hutiaink közül kettő a Rotterdami Állatkertből, a másik kettő pedig Rheine város állatkertjéből érkezett Budapestre. Az újonnan érkezett jóságok a Szarvasházban láthatók.

JÖJJÖN BÉRLETTEL AZ ÁLLATKERTBE! AKÁR MINDEN NAP!

Ön hányszor látogat el az Állatkertbe egy évben? Több mint háromszor? Ha igen, máris megéri Önnek, hogy éves bérletet vásároljon!

Áraink rendkívül kedvezőek: a felnőtt bérlet 3990 Ft, a gyermekbérlet 2990 Ft.

Ráadásul 2003-tól a felnőtt bérlethez a Vadon, a gyermekbérlethez a Süni magazin előfizetését adjuk ajándékba.

2003-tól bérletrendszerünk megváltozik. A bérletek ezentúl január 1-től december 31-ig lesznek érvényesek.

A 2003. évre szólóak már november 1-től megvásárolhatóak a pénztárainknál, akár születésnapj vagy karácsonyi ajándékként is az állatkedvelő csemetéknek, barátoknak, családtagoknak!

A SZARVASHÁZ ÁTALAKÍTÁSA

Már az Állatkert 1866-os megnyitásakor is volt istállója a szarvasoknak. A „Szarvas-akol” néven emlegetett hatszögletű faépület Szkalnitsky Antal és Koch Henrik tervei alapján építették, és egészen a Kert 1909-1912-es átépítéséig állt. A ma is meglévő, Kós Károly és Zrumeczky Dezső tervezte Szarvasházat is éppen e nagyszabású átépítés részeként emelték. Az évtizedek során a hazai szarvasfélék (gimszarvas, dámvad) mellett egyéb agancsosok, például szikaszarvasok és Dávid-szarvasok is helyet kaptak ebben az épületben, illetve a hozzá tartozó karámokhoz. Az épület maga eredetileg a Majomház

és a Bölényház közötti területet foglalta el, ám 1984-ben ideiglenesen le kellett bontani, hogy kellő nagyságú hely jusson az Új Majomháznak. A következő években a Szarvasház megszámozott gerendái csendben pihentek, majd 1987 és 1988 között – az épület minden darabját restaurálva – újra felállították a házat az akkoriban lebontott Struchház helyén. Így került tehát az épület jelenlegi helyére.

Miután 1988-ban újra felállították az épületet, többé már nem szarvasoknak adott otthont, hanem különféle darvaknak, utóbb pedig néhány emunak is. 1996 után, újbóli átalakítást követően az épület déli része előadások és időszaki kiállítások helyszíne lett (galériáján pedig állatkert-történeti emlékkiállítás kapott helyet), északi részén büfé üzemelt (jelenleg az Állatkerti Alapítvány irodája működik itt). A nemrégiben befejeződött átalakítás célja részben az volt, hogy az épület ismét az állatgyűjtemény egy részének otthonául szolgáljon, másfelől meg kellett oldani néhány olyan állattaj állattjólleti szempontoknak megfelelő elhelyezését, amely fajokat a Kertben zajló átalakítások miatt át kellett költöztetnünk.

A Szarvasház felújított belső terében elsősorban kismemlősök, például deguk, szirti tengerimalacok (más néven mokók), tengerimalacok, a részletesebben is bemutatott hutia, illetve az erszényesek közé tartozó, de Dél-Amerikában honos rövidfarkú egéropossumok lelnek új otthonra. A hüllőket lovaganoliszok és pörgefarkú leguánok képviselik.

ÚJABB ZSIRÁFBORJÚ

Augusztus 12-én ismét zsiráfborjú született Állatkertünkben. A 16:50-kor világra jött nyakigláb apróság, aki egyébként a huszonegyedik kiszsiráf a Budapesti Állatkert történetében (az első még 1868-ban született), szerencsére bonyodalmak nélkül jött a világra. A kislánynak bizonyult zsiráfborjú a névadási szabályoknak megfelelően „S” betűs nevet kellett kapjon, minthogy az anyaállatot Santanának hívják, és a kezdőbetűnek mindenkor azonosnak kell lenniük. A nyakigláb jószágot az ápolók végül Sakának keresztelték.

A kert szakembergárdája úgyszólván végigigzulta augusztus 13-át, mert előző borját Santana nem engedte szopni, és végül mesterségesen kellett táplálni. Először úgy tűnt, hogy a kis Saka esetében is hasonló problémák lesznek, de végül Santana legyőzte csiklandóságát, és a kiszsiráf elkezdhetett rendszeresen táplálkozni.

KÍGYÓSIMOGATÓ A PÁLMAHÁZBAN

Különös „állatsimogató” nyílt meg a Pálmaház egyik oldalszárnyában. Itt nem a kecskével és juhokkal, hanem néhány óriáskígyóval, egészen pontosan boákkal kerülhet egészen közeli kapcsolatba a vállalkozó kedvű látogató. Természetesen az Állatkert szakértő munkatársai segítik az ismerkedést: ők mutatják meg, hogyan közeledjünk a kígyóhoz, hol és hogyan lehet megsimogatni őket. Mindenesetre érdemes megfigyelni az emberek reakcióját! Sokan itt tapintanak életükben először kígyót, és megdöbbenve tapasztalják, hogy egyáltalán nem olyan sikos a kígyó teste, mint ahogyan azt a közkeletű tévhit tartja.

Édenkert az udvarban

Pécs belvárosa. Ódon, százéves házak, intim világ. Kevés fa, csillogó üzletek, embertömeg. A sétálók többségének fogalma sincs arról, hogy a Munkácsy Mihály utca egyik udvarában kis Édenkert, vagy ahogy itt hívják: az Állatsodák udvara várja látogatóit.

Kenguruk ugrálnak a zöld gyepen, törpevidrák úszkálnak medencéjükben, s a volierekben megannyi tarka madár tanyázik: arapapagájok ülnek ülőrúdjukon, tukánok rikácsolnak. Az eleven ékszereknek is nevezett szívárványos lórik hangja messzire hallatszik, míg a bejáratnál egy beszélő kékhomlokú amazonpapagáj üdvözli harsányan az érkezőket.

A pécsi Állatsodák Udvara, mintegy két-tucatnyi érdekes fajjal az előző lapszámunkban jelzett időpontnál valamivel később, október 5-én nyitotta meg kapuit. A megnyitó beszédeket Toller László polgármester és Dr. Persányi Miklós, a Fővárosi Állat- és Növénykert főigazgatója, az Európai Akváriumok és Állatkertek Szövetségének elnöke mondta.

A tollnok szerint azonban a megnyitással kapcsolatos örömben némi üröm is vegyült. A délelőtt folyamán ugyanis Dr. Persányi Miklóssal végignéztük a misinai állatkertet. Egyházi István, a Pécsi Állatkert és Akvárium-Terrárium Kht. igazgatója kalauzolt végig minket az intézményen. Az biztos, hogy az állatok jól tápláltak, pincyke ketrecek a lehetőségekhez mérten fel-

szeltek. Ám az alapproblémák ugyanazok, mint harminc évvel ezelőtt: kicsiny, korszerűtlen ketrecek, kilátástalanság – mindez talán hazánk legszebb adottságú, ám a város egyik legfontosabb vízgyűjtőterületén lévő állatkertjében.

Bár a vezetés mindent megtesz az állatkert fejlődése érdekében, pénz nélkül ez lehetetlen. Persze az sem titok, hogy a látogatók elmaradoznak, s nincsenek új állatok sem. Miért is jönnének, hiszen úgysem lehet őket hova tenni? Az is igaz, hogy Toller László polgármester beszédében megígérte: 4-5 éven belül elkezdődhet egy szafaripark (vagy inkább nagyobbacska állatkert) megépítése, ami valóban üdvözítő volna, csak hogy ezt a kijelentést különböző fórumokon a nyolcvanas évek óta hallják az állatbarátok. Az pedig továbbra is kérdés, hogy ki, és főleg hogyan magyarázza meg a raboskodó állatoknak: van némi esélyük arra, hogy nyugdíjas napjaikat (már ha megérik) méltó körülmények között tölthetik...

Örülünk tehát az Állatsodák Udvarának, amely szakszerűen megépített mérföldkő az intézmény életében, a pincében lévő Akvárium-Terráriumnak (amely szintén felújításra vár), és szurkoljunk az állatkert lakóinak, hogy melőbb állathoz méltó környezetben élhessék mindennapjaikat!

A szerző felvételei

K. Zs.

VADON
A Göncöl Alapítvány és a Fővárosi
Állat- és Növénykert kéthavi folyóirata
IX. évfolyam 2002. 5. szám

Következő lapszámunkat decembertől keresse az újságárosoknál!

Kiadja a Göncöl Alapítvány (2600 Vác, Ilona u. 3.), az IUCN tagja

Felelős kiadó: Kiszél Vilmos, a Göncöl Alapítvány elnöke

Főszerkesztő: Kovács Zsolt (kovacszsolt@vadon.hu) • **Szerkesztő-olvasószerkesztő:** Mirtse Áron (mirtsearon@vadon.hu)

Szerkesztő-képszerkesztő: Gör András (gorandras@vadon.hu) • **Kulturális szerkesztő:** Mirtse Zsuzsa (mirtsezsuzsa@vadon.hu)

Cimlapterv: ÁKQÓ – Fendrik Péter • **Művészeti vezető:** Ekart Zoltán • **Nyomdai előkészítés:** RECENT Kft.

Nyomda: Offset és Játékkártya Nyomda Rt. **Felelős vezető:** Lénárd Miklós • **Szerkesztőségi titkár:** Órhegyi Attiláné

A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Vadász u. 29. • **Levél cím:** 1242 Budapest, Pf.: 455. Tel./fax: 302-5832 • **E-mail:** szerk@vadon.hu

A lap fő támogatói:

Környezetvédelmi Minisztérium, Miniszterelnöki Hivatal,
National Geographic Channel, Nemzeti Kulturális Alapprogram,
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Oktatási Minisztérium

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt., a regionális részvénytársaságok,
a Budapesti Hírker Rt. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Levél- és Hírlapüzletlági Igazgatósága (LHI).
Belföldi előfizetés: Budapesten az LHI ügyfélszolgálati irodájánál, a hírlapkézbesítőknél, a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, Orczy tér 1.,
levél cím: HELIR 1900 Budapest), vidéken a postáknál és a kézbesítőknél.
Külföldi előfizetés: a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, VIII. Orczy tér 1., levél cím: HELIR 1900 Budapest)
Meg nem rendelt kéziratokat és képeket nem örzünk meg és nem küldünk vissza!

ISSN: 1586 - 0434

Keresd az újságárusoknál!

Következő számunk november közepén jelenik meg!

XVIII. évf. 2002/5. szám

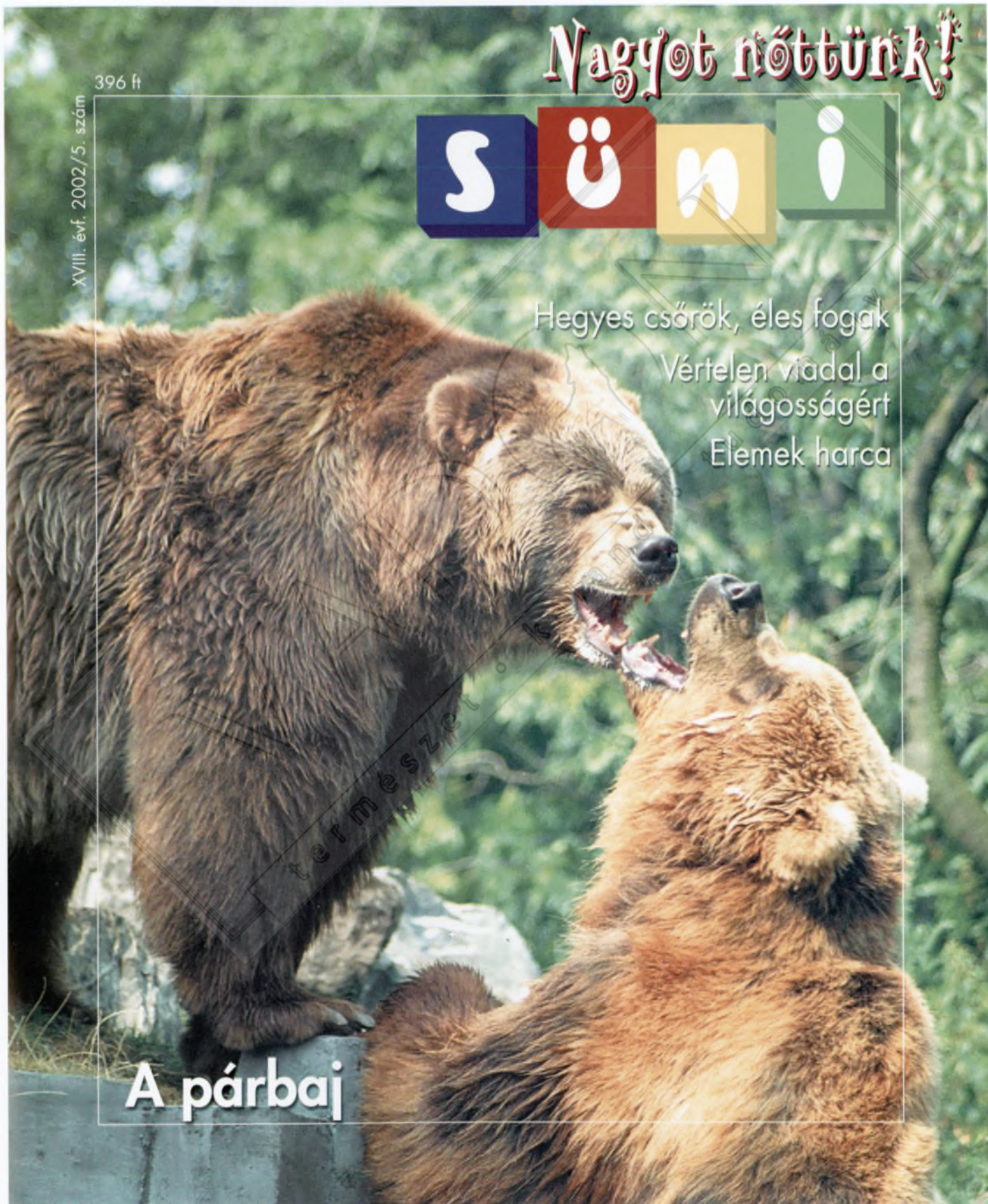
396 ft

Nagyot nőttünk!

S Ü N I

Hegyes csőrök, éles fogak
Vértelen viadal a világosságért
Elemek harca

A párбай

VADON

természet • kaland • tudomány

